

Köyhyyden kehdossa

Kirjallisuuskatsaus lapsiperheköyhyydestä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan
tutkimuksissa

Maija Koivisto, Y30196361

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Köyhyyden kehossa: Kirjallisuuskatsaus lapsiperheköyhyydestä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimuksissa

Tekijä: Maija Koivisto

Koulutusohjelma: sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 58

Vuosi: 2025

Tiivistelmä

Tämä kirjallisuuskatsaus pyrkii luomaan kokonaiskuvan siitä, miten lapsiperheköyhyyttä on tutkittu, millaisen kuvan ilmiöstä tutkimusten pohjalta saa ja miten lapsiperheköyhyyteen voidaan vaikuttaa sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan keinoin. Kirjallisuuskatsaus on rajattu koskemaan tuoreita sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan alakohtaisia tutkimusjulkaisuja. Tutkimus toteutettiin scoping-tyylisenä narratiivisena kirjallisuuskatsauksena induktiivista sisältöanalyysiä käyttäen.

Tutkimusten pohjalta lapsiperheköyhyys näyttäytyy vaikeasti kohdattavana sosiaalisena ongelmana, joka nostaa esiin monia tunteita. Riskitekijöinä lapsiperheköyhyyteen ilmeni yksinhuoltajuus, työttömyys ja perheen suuri koko. Lapsiperheköyhyydellä on erilaisia mahdollisia seurauksia, esimerkiksi ylisukupolvista köyhyyttä, kaltoinkohtelua ja lasten matalaa kouluttautumista.

Tutkimuksissa auttamiskeinoiksi nousi päällimmäisenä köyhyystietoisien sosiaalityön harjoittaminen sekä erilaiset sosiaalietuudet ja tuet. Ilmeni, että monesti sosiaalityöntekijöillä ei ole paljon vaikutusmahdollisuuksia, koska esimerkiksi erilaisten tukimuotojen tarjoaminen muokkautuu poliittisten päätösten kautta. Lähes kaikki sosiaalityön antama apu saa siis lähtönsä sosiaalipolitiikasta, joka ohjaa sosiaalityön toteuttamista. Tutkimusta lapsiperheköyhyydestä tarvitaan lisää sosiaalialalla, sillä tällä hetkellä tuoreiden tutkimusten tarjonta on suppeaa.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Köyhyys	5
2.1 Köyhyden käsitteitä	5
2.2 Ylisukupolvinen köyhyys lapsiperheissä.....	8
2.3 Lapsiperheköyhyyden mittaaminen.....	11
3 Tutkimuksen toteuttaminen	15
3.1 Tutkimustehtävä ja -metodologia.....	15
3.2 Aineiston hankinta.....	18
3.3 Aineiston analyysi	24
3.4 Eettiset lähtökohdat tutkimukselle	26
4 Lapsiperheköyhyys sosiaalialan tutkimuksissa.....	29
4.1 Tutkimusnäkökulmia lapsiperheköyhyyteen.....	29
4.2 Lapsiperheköyhyyden kuva sosiaalityön silmin	31
4.3 Lapsiperheköyhyyden syitä ja seurauksia	36
5 Lapsiperheköyhyyteen vaikuttaminen sosiaalialalla	40
5.1 Sosiaalityöllä vaikuttaminen lapsiperheköyhyyteen	40
5.2 Köyhystietoisuus lapsiperhesosiaalityössä	43
5.3 Sosiaalipolitiikka lapsiperheiden tukena tai tuomitsijana	46
6 Yhteenveto	51
Lähteet.....	55

1 Johdanto

“Vielä aiemmin oli vaan muutaman päivän jääkaappi tyhjänä ennen tilipäivää mut nyt on jo viikkoo tai kahta ennen.” (Lapsen ääni 2024, 18.)

Lainaus on Pelastakaa lasten Lapsen ääni 2024-kyselyssä vastanneen lapsen tai nuoren kuvausta oman perheensä taloudellisesta tilanteesta. Lause kiteyttää esimerkin lailla hyvin sen, miten pienituloisuus voi näkyä lapsiperheiden perusarjessa ja miten lapset tunnistavat heikon taloudellisen tilanteen konkreettisella tasolla. Lapsen ääni -kysely toteutetaan vuosittain ja siihen kerätään lasten ja nuorten kokemuksia heidän hyvinvoinnistaan, arjestaan ja pienituloisuudesta. Vuonna 2024 kyselyyn vastasi 1653 12–17-vuotiaasta lasta ja nuorta. (Lapsen ääni 2024, 6.)

Kasvoin itse perheessä, jossa palkkapäivää edeltävä viikko tunnettiin joinakin kuukausina nimellä kituviikko. Kituviikon ruokavalio koostui kauppojen halvimmista tarjousruuista ja kaapin perältä löytyneistä yllätyksistä. Myöhemmin elämässä huomasin, kuinka hyvä meidän tilanteemme oli satunnaisista kituviikoista huolimatta. Hieman vanhempana näin lähipiirissä perheitä, joilla ei ollut varaa edes niihin tarjousruokiin, ja satunnaisten kituviikkojen sijaan he kokivatkin jatkuvia kitukuukausia. Perheiden taloustilanne riippui vahvasti Kelan tuista, ja yllätysmenot romahduttivat kaikki yrityksetkin budjetointiin. Monesti kouluruoka oli lasten ainoa kunnollinen ateria päivän aikana.

Lapsuudessa ja sen jälkeen tekemistäni havainnoista lähti liikkeelle edelleen jatkuvasti mielessäni pyörivä ajatus siitä, miten ihmiset elävät niin eriarvoisissa asemissa jo Suomen sisällä. Kun aihetta laajennetaan maailmanlaajuisesti tarkasteltavaksi, on taloustilanteiden ja elinolojen tasoerot käsittämättömän suuria. Ymmärrys suurista elintasoeroista kasvatti nuorena sisääni tuskaista epätoivoa. Vuosien mittaan aloin olemaan yhä varmempi siitä, että mitä tahansa haluan isona olla ja tehdä, tulee se olemaan jotain, missä voin auttaa köyhyyttä ja huono-osaisuutta kohtaavia ihmisiä. Sosiaalityö alkoi kiinnostamaan minua sen monien auttamismuotojen ja -mahdollisuuksien takia. Tätä kautta köyhyyden valikoituminen pro gradu -tutkielmani aiheeksi tuntui luontevalta ja sosiaalityön vaikutuskeinojen tutkiminen innostavalta.

Sosiaalityöntekijät kohtaavat jatkuvasti työssään köyhyydestä kärsiviä ihmisiä ja perheitä. Olen pian aloittamassa omaa uraani sosiaalityöntekijänä, ja sitäkin ajatellen haluan ottaa selvää, millaisena lapsiperheiden köyhyys näyttäytyy sosiaalityön näkökulmasta ja

miten siihen voitaisiin vaikuttaa. Tiedän haluavani työskennellä lapsiperheiden parissa, minkä takia myös päädyin rajaamaan tutkittavan köyhyyden juuri lapsiperheiden köyhyyteen. Päätöstä vahvisti myös omat kokemukset juuri lapsiperheitä kohdanneen köyhyyden tiimoilta. Haluan ottaa selvää, mitkä tekijät altistavat lapsiperheitä köyhyydelle, jotta sitä kautta pystyisi myös löytämään sopivia keinoja siihen vaikuttamiseen.

Oma henkilökohtainen motiivini aiheen valitsemiselle mukailee myös aiheen ammatillisen merkityksellisyyden syitä. Pyrin tutkielmassani keräämään yhteen tietoa siitä, miten koko sosiaalityö alana voisi paremmin vaikuttaa lapsiperheiden köyhyyteen. Keinoja ja työmuotoja on, mutta niitä on esitetty melko hajanaisesti. Haluan rakentaa näistä keinoista yhtenäisen paketin, josta on helposti nähtävissä sosiaalityön vaikutusmahdollisuudet.

Suomessa köyhyys kasvaa hälyttävää vauhtia. Toimeentuloa on viime vuosien ajan heikentänyt elinkustannusten nousu sekä osaltaan myös hallituksen sosiaaliturvaan kohdistetut leikkaukset. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia, Kirkkohallitus ja SOSTE toteuttivat syksyllä 2024 kyselyn, jossa selvitettiin sosiaalialan työntekijöiden, diakoniatyöntekijöiden sekä sosiaali- ja terveystyöntekijöiden työntekijöiden kokemuksia ihmisten toimeentulovaikeuksista. Yli puolet sekä sosiaalialan työntekijöistä että diakoniatyöntekijöistä kertoivat etenkin asumistuen ja toimeentulotuessa huomaitavien asumismenojen saantiehtojen kiristymisen heikentäneen asiakkaiden toimeentuloa. Vastajien mukaan taloudellisen tilanteen heikentyminen johtuu erityisesti asumiskulujen, ruuan ja energian korkeasta hintatasosta. (Sosiaali- ja terveystyöntekijöiden... 2024, 4–9, 11.)

Suomi on ratifioinut ja sitoutunut noudattamaan YK:n TSS-sopimusta, Euroopan sosiaalista peruskirjaa ja YK:n lasten sopimusta. Näiden kaikkien noudattamisen puutteista on tullut Suomelle kansainvälisiltä valvontatahoilta huomautuksia. (Mattila 2024, 6.) TSS-sopimuksen, eli taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, 11. artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso. Tähän elintasoon sisältyy ravinto, vaatetus ja sopiva asunto, sekä oikeus elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot sitoutuvat tekemään tarvittavat toimenpiteet tämän oikeuden toteutumiseksi. (Asetus taloudellisia, sosiaalisia... 6/1976.) Vuonna 2021 YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut Suomelle kehotuksen parantaa sosiaaliturvaa. Samassa huomautuksessa komitea ohjeisti sosiaaliturvaleikkausten välttämistä ja nosti erikseen esiin vuosien 2015–2019 perusturvaetuuksien indeksikorotusten jäädytykset. Näistä huomautuksista

huolimatta vuosina 2023–2024 Suomessa on tehty monia leikkauksia sosiaaliturvaan ja perusturvaetuuksien indeksikorotukset on jäädytetty vuosiksi 2024–2027. Tilannetta pahentaa kiihtyvä inflaatio ja ruoan hinnan voimakas nousu. (Mattila 2024, 6.)

Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa asetetaan alarajat perusturvaetuuksille ja sosiaalivavustuksille vielä YK:n TSS-sopimusta tarkemmin. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle on tullut vuodesta 2012 lähtien useita kanteluita järjestöiltä liittyen siihen, että Suomessa sosiaalivakuutusetuuksien ja -avustusten määrä ei vastaa sosiaalisen peruskirjan asettamia velvoitteita. Komitea on todennut viimeksi vuonna 2023 Suomen perusturvan tason olleen liian alhainen pitkän aikaa ja edellytti valtiota tekemään selvityksen ehtojen täyttymisestä kesäkuuhun 2025 mennessä. Nykyinen kehitys sosiaaliturvan ympärillä osoittaa, ettei vaatimusta olla toteuttamassa. Uudistetussa sosiaalisessa peruskirjassa on merkittäviä rajoituksia sosiaaliturvaleikkauksia tehtäessä, mutta näitä Suomessa ei ole otettu ollenkaan huomioon. (mt., 7.) Köyhyys on siis yhteiskunnallisesti ja poliittisesti ajankohtainen aihe.

Vaikka rajaan tutkielmani koskemaan lapsiperheiden köyhyyttä, käsittelen aluksi köyhyyttä ja siihen liittyvää termistöä myös hieman yleisemmällä tasolla. Tällöin syntyy kuva siitä, mitä köyhyys eri tilanteissa tarkoittaa ja miten sitä voidaan mitata. Tutkimusaineistossa keskityn kuitenkin pelkästään lapsiperheköyhyyttä ja lapsiköyhyyttä koskeviin aineistoihin. Tutkimukseni tavoitteena on rakentaa selkeä kuva siitä, millaisena lapsiperheiden köyhyys näyttäytyy sosiaalityön tutkimuksissa sekä löytää sosiaalityön keinoja, joilla lapsiperheköyhyyteen voidaan vaikuttaa. Vaikka lähtökohtani tutkimukselle ovat keskittyneet maantieteellisesti melko vahvasti Suomeen, en rajaa tutkimustani maantieteellisesti, vaan käytän aineistona suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia, jolloin ilmiön tarkastelu laajenee myös Suomen ulkopuolelle.

Terminologiassa *lapsiperheköyhyys* ja *lapsiköyhyys* kulkevat rinta rinnan, vaikka tarkoittavatkin eri asioita. Suhteellisen köyhyysasteen avulla selitettynä lapsiköyhyys tarkoittaa sitä osuutta lapsiväestöstä, jotka asuvat suhteellisen köyhyysrajan alapuolella elävissä kotitalouksissa, kun taas lapsiperheköyhyys kuvaa sitä osuutta lapsiperheistä, jotka elävät suhteellisen köyhyysrajan alapuolella. (Kallio & Hakovirta 2020, 19). Lapsiköyhyys tarkentuu terminä siis köyhyydessä eläviin yksittäisiin lapsiin, kun lapsiperheköyhyys puolestaan kattaa koko perheen tilanteen tarkastelun. Tämä ero tekee toisinaan kansainvälisen aineiston tutkimisesta jokseenkin haasteellista, sillä englanninkielisissä tutkimuksissa käytetään yleisesti termiä ”child poverty”, joka suomentuu suoraan termiksi lapsiköyhyys.

Keskityn tutkielmassani pääosin lapsiperheköyhyyteen, eli perheiden tilanteiden tarkasteluun, mutta otan huomioon myös yksittäisten lasten köyhyyttä, eli lapsiköyhyyttä, koskevia tutkimuksia. Lapsiperheköyhyys ja lapsiköyhyys kietoutuvat toisiinsa ja ovat yleistettäessä lähes poikkeuksetta yhteydessä toisiinsa, joten toisen poissulkeminen täysin olisi mielestäni tärkeän näkökulman ja tiedon poissulkemista. Kun tarkastellaan sekä lapsiköyhyyttä että lapsiperheköyhyyttä, saadaan mahdollisimman kattava kuva lapsiperheiden kohtaamasta köyhyydestä.

Muita käsitteitä, joihin aineisto vaatii erityisesti huomion kiinnittämistä, on esimerkiksi englanninkielinen termi ”single mother”, jolle ei suomen kielestä löydy suoraa käännettä. Käytän aineistosta riippuen näissä tilanteissa sanaa yksinhuoltajaäiti tai äiti ilman parisuhdetta. Osassa aineistoista on tarkennettu, että nämä äidit ovat yksinhuoltajia, jolloin yksinhuoltajaäiti on sopiva käänne ”single mother” -termille. Jos aineistosta ei ilmene huoltajuusjärjestelyä, puhun yleisesti äideistä ilman parisuhdetta. Tällä tarkoitetaan siis yleisesti äitejä, joilla ei ole kumppania jakamassa esimerkiksi asumismenoja. Myös tämän vastakohta, ”partnered mother”, tuottaa hieman haasteita suomennoksessa, mutta näissä tilanteissa puhun parisuhteessa olevista äideistä. Myös *köyhyyskuilu* saattaa vaatia hieman avaamista; tässä tutkielmassa käsitän sen tarkoittamaan pienituloisten keskitulojen etäisyyttä yleisestä pienituloisuusrajasta.

Tutkielmassani etenen johdannon jälkeen käsittelemään köyhyyttä sekä yleisemmällä tasolla, että lapsiperheiden näkökulmasta. Toisessa luvussa käsittelen köyhyyteen liittyvää termistöä, jotta kokonaiskuva köyhyydestä ja lapsiperheköyhyydestä on sen jälkeen helpommin muodostettavissa. Paneudun tarkemmin myös *ylisukupolvisen köyhyyteen*, koska se on merkittävässä roolissa lapsiperheköyhyyttä käsiteltäessä. Tässä luvussa en vielä paneudu kovin tarkasti aiheesta tehtyihin tutkimuksiin, jotta ei synny ylimääristä päällekkäisyyttä empiiristen lukujen kanssa. Toisen luvun köyhyyden käsittelyn jälkeen luvussa kolme siirryn esittelemään käyttämäni tutkimusmetodin, analyysitavan ja tutkimuksen toteuttamisen prosessin. Tässä luvussa pohdin myös tutkimuksen toteuttamisen ja tutkimusaiheeni eettisiä lähtökohtia. Luvussa neljä esittelen tutkimustuloksiani siitä, miten lapsiperheköyhyyttä on tutkittu ja millaisena ilmiönä se sosiaalityön tutkimuksissa nähdään. Viidennessä luvussa paneudun vastaamaan kysymykseen siitä, miten lapsiperheköyhyyteen voidaan vaikuttaa sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan keinoin.

2 Köyhyys

2.1 Köyhyyden käsitteitä

Köyhyyden määrittely on jokseenkin vaikeaa, sillä eri tilanteissa ja lähteissä käytetään määrittelyyn erilaisia mittareita ja köyhyysrajoja (Kallio & Hakovirta 2020, 16). YK:n TSS-komitean mukaan köyhyys tarkoittaa olosuhteita, ”joille on ominaista pysyvä tai pitkäaikainen puute resursseista, valmiuksista, vaihtoehdoista, turvallisuudesta ja vallasta, joita ihminen tarvitsee saavuttaakseen riittävän elintason ja saadakseen muut kansalais- ja poliittiset oikeudet sekä kulttuuriset, taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet” (Köyhyysvahti 2023, 5). Köyhyys on siis monesta asiasta riippuva, moneen asiaan vaikuttava ja monen asian summa. Eri ihmisillä se näyttäytyy eri tavoin, johtuu eri asioista ja vaikuttaa eri tilanteissa. Yhtä yksittäistä ja napakkaa määritelmää on siis mahdotonta muodostaa. Tässä luvussa käyn läpi, miten köyhyyttä voidaan lähestyä, määritellä ja mitata eri tilanteissa.

Yleisesti köyhyys jaetaan kahteen eri alalajiin, absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. *Absoluuttinen köyhyys* tarkoittaa sitä, että ihminen joutuu päivittäin taistelemaan ravinnon, suojan ja terveyden puolesta, kun taas *suhteellisessa köyhyydessä* ihminen ei kykene taloudellisen tilanteensa takia saavuttamaan yhteiskunnan vähimmäiselintasoja. Esimerkiksi Suomessa esiintyvä köyhyys on suhteellista köyhyyttä, sillä kaikilla ihmisillä on oikeus vähimmäisturvaan, jonka tehtävänä on pitää ihmiset erossa absoluuttisesta köyhyydestä. Toki esimerkiksi velkaantuneella ihmisellä voi olla suuria vaikeuksia selvitä taloudellisesti vähimmäisturvasta huolimatta. (Isola & Suominen 2016, 25–27.) Suhteellisen köyhyyden määritelmän mukaan köyhyys heikentää yksilön toimintamahdollisuuksia osana ympäröivää yhteiskuntaa (Mukkila ym. 2019, 80).

Vaikka köyhyydestä puhutaan eniten taloudellisten resurssien puutteena, ilmenee köyhyydessä monia ongelmia, jotka eivät liity materiaaliin. Aineeton köyhyys voi olla esimerkiksi ylisukupolvista huono-osaisuutta, riippuvuutta tai kokemuksia menetyksistä ja aineellisen köyhyyden kanssa ne kietoutuvat yhteen vahvistaen toinen toistaan (Isola & Suominen 2016, 25–27). Köyhyys voidaan nähdä myös sosiaalisena ja psykologisena puutteena sekä perusoikeuksien loukkauksena, sillä se vaarantaa oikeuden tasa-arvoon, syrjimättömyyteen ja ihmisarvoon. Köyhyyden pohjasyöt rakentuvat systeemisestä ja

rakenteellisesta epäoikeudenmukaisuudesta, kun vauraus ja resurssit ovat jakautuneet epätasaisesti. (Franz-Koivisto, 2024, 30.)

Köyhyyden peruspiirteisiin kuuluu myös se, että se on suhteellista niin ajallisesti kuin maantieteellisestikin. Ajallinen suhteellisuus tarkoittaa sitä, että esimerkiksi 1900-luvulla köyhyys on ollut erilaista kuin nykyään, vaikka maantieteellisesti tarkastelun raja-alue pysyi sama. Maantieteellinen suhteellisuus taas tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Suomessa ja Intiassa havaittu köyhyys on erilaista, vaikka sitä tarkasteltaisiin samaan aikaan molemmissa paikoissa. (Kallio & Hakovirta 2020, 15.) Köyhyystutkimusta tehtäessä ja köyhyydestä keskusteltaessa on siis otettava huomioon, millaisilla rajoituksilla köyhyyttä tarkastellaan.

Köyhyyteen ja köyhyyskeskusteluun liittyy myös muita elinoloja kuvaavia termejä, kuten *huono-osaisuus*, *pienituloisuus* ja *vähävaraisuus*. Kuten köyhyys, on huono-osaisuuskin laaja ja vaikeasti määriteltävä termi. Sitä voidaan lähestyä esimerkiksi hyvinvoinnin, taloudellisten resurssien ja toimintakyvyn kautta. Hyvinvoinnin kautta huono-osaisuutta tarkasteltaessa hyvinvointia voidaan lähestyä sellaisten resurssien kautta, jotka antavat yksilölle mahdollisuuden aktiivisen toimijuuden toteuttamiseksi. Hyvinvointia voidaan lähestyä myös tarveperustaisesti, jolloin hyvinvointi nähdään tilana, jossa yksilö on saanut keskeiset tarpeensa tyydyttyksi. (mt, 9.) Hyvinvoinnin kautta tarkasteltuna huono-osaisuus on siis hyvinvoinnin puuttumista, eli yksilöllä ei esimerkiksi ole resursseja, jotka mahdollistaisivat hänen aktiivisen toimijuutensa toteuttamista. Tarveperustaisen lähestymistavan kautta huono-osaisuus voidaan taas nähdä tilana, jossa yksilön keskeiset tarpeet eivät täyty.

Huono-osaisuus ja köyhyys kietoutuvat osittain toisiinsa, mutta huono-osaisuus nähdään laajempina ilmiönä, jossa taloudellisesti heikon tilanteen lisäksi yksilöllä voi olla vaikeuksia myös muissa elinoloissa, terveydessä ja sosiaalisessa elämässä. Huono-osaisuus ei siis ole pelkkää resurssien puutetta, vaan myös toimintakyvyn puutetta, jolloin mahdollisten resurssien hyödyntäminen ei onnistu. (mt, 10.) Koska huono-osaisuus nähdään monialaisena resurssien puutteena, matala sosioekonominen asema yhdistetään usein yhdeksi huono-osaisuuden osatekijäksi (Toikka & Haanpää 2020, 124).

Pienituloisuus tarkoittaa määritelmänsä mukaan köyhyyttä. Pienituloisuus määritellään pienituloisuusasteen avulla (Tilastokeskus). Myös köyhyyttä määritellään pienituloisuusasteella, joten tätä kautta näiden kahden termin voidaan päätellä tarkoittavan samaa asiaa. Vähävaraisuudelle ei taas löydy virallisia määritelmiä, mutta se voidaan ymmärtää

pienituloisuuden synonyymiksi. Pienituloisuudesta tai vähävaraisuudesta puhuttaessa puhutaan siis köyhyydestä.

Köyhyyden käsitteistöön kuuluu myös köyhyyden kaksoisehto, jonka avulla voidaan määrittellä köyhyyttä tarkemmin. Köyhyyden kaksoisehdosta puhuttaessa tarkoitetaan köyhyyden kriteerinä olevan se, että ihmisen sosiaalinen toimintakyky on rajoittunut ja taloudelliset resurssit ovat puutteelliset yhtäaikaaisesti. Jos näistä ilmenee vain toinen, ei köyhyyden kaksoisehdon mukaan voida vielä puhua köyhyydestä. Näiden kahden ilmiön suhde tulee myös olla kausaalinen, eli juuri taloudellisten resurssien puute tulee olla syynä sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuudelle. (Kallio & Hakovirta 2020, 15.)

Köhyyskeskustelussa ei saa unohtaa myöskään *subjektiivista köyhyyttä* eli koettua köyhyyttä. Subjektiivisilla kysymyksillä köyhyyttä mitattaessa pohjataan tieto siihen, että vastaaja tietää itse parhaiten oman taloudellisen tilanteensa ja tulojensa riittävyyden. Voi olla mahdollista, että ihminen ei pelkiä tuloja tarkasteltaessa lukeudu köyhäksi, mutta kokee kuitenkin tulojensa olevan riittämättömät tarpeellisten asioiden hankkimiseen. Lasten ja nuorten köyhyyttä mitattaessa subjektiivinen köyhyysmittari onkin monesti parempi vaihtoehto tulojen tarkastelun sijaan jo esimerkiksi siksi, että harvoin lapset ja nuoret tietävät vanhempiensa tulojen määrän. (mt., 23–24.)

Rakenteellinen köyhyys nähdään yhteiskunnassamme suurena ongelmana, mutta tästä huolimatta sille ei löydy tarkkaa määritelmää. Mari Helin kumppaneineen (2019) määrittelevät ilmiötä niin, että köyhyydellä on yhteys rakenteeseen, joka tarkoittaa esimerkiksi palvelujärjestelmää ja sen muutoksia. Heidän raporttinsa näkökulmasta rakenteellinen köyhyys on vaikeutta hakea ja saada niitä palveluja ja taloudellista tukea, jota ihminen tarvitsisi selvitäkseen. Itse määrittelin rakenteellisen köyhyyden tarkoittavan yksinkertaistettuna köyhyyttä, joka johtuu yhteiskuntarakenteiden eriarvoistavista epäkohdista. Rakenteista johtuvaa köyhyyttä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta, minkä takia yhden yksiselitteisen määritelmän muodostaminen onkin haastavaa, ellei jopa mahdotonta.

Rakenteellisen köyhyyden merkitystä kritisoi köyhyyskeskustelussa esiin noussut sosiologi Robert Mertonin kehittämä teoria mahdollisuusrakenteista. Teorian mukaan yhteiskunnassa mahdollinen, välttämätön, luvallinen ja pakollinen vaihtelevat ja risteilevät. Näistä muodostuu mahdollisuusrakenteet, yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti lailliset ja yleisesti hyväksytyt ja tavoittelemisen arvoiset asiat. Mertonin teorian pohjalta voidaan köyhyydessä nähdä kyseessä olevan mahdollisuusrakenteet ja toimijuuden toteutuminen

sekä omien voimavarojen hyödyntäminen, eikä ihmisen huonosta taloudellisesta tilanteesta silloin voida syyttää häntä itseään tai yhteiskuntarakenteita. Tämän teorian pohjalta köyhyyteen vastatessa tulisi pyrkiä muuttamaan mahdollisuusrakenteita sellaisiksi, että ne vahvistaisivat ihmisen toimijuutta. (Isola & Suominen 2016, 32–33.)

Myös *kannustinloukun* käsite on noussut monesti esiin köyhyydestä käytävässä dialogissa. Tälle käsitteelle ei virallista määritelmää ole, mutta se tarkoittaa käytännössä sellaista tilannetta, jossa työnteosta saatavat tulot eivät ole merkittävästi isompia, kuin tulot ilman töissä käyntiä. Kannustinloukku voidaan nähdä yläkäsitteenä, jonka alakäsitteitä ovat esimerkiksi työttömyysloukku ja tuloloukku. Työttömyysloukulla tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa henkilö näkee helpommaksi ja paremmaksi vaihtoehdoksi elää sosiaaliturvan varassa kuin käydä töissä. Tuloloukulla voidaan tarkoittaa tilannetta, jossa esimerkiksi yksinhuoltaja, joka saa lapsilisää, työttömyyskorvausta, toimeentulotukea ja asumistukea, katsoo pienipalkkaiseen työhön lähtemisen kannattamattomaksi, koska työtulo ei kasvattaisi käteen jääviä tuloja etuuskien pienentyessä. Työttömyysloukun ja tuloloukun lisäksi voi ilmetä myös byrokraatialoukku ja informaatioloukku. Byrokraatialoukku tarkoittaa sitä, että esimerkiksi työttömänä olevan henkilön työkeikasta seuraa byrokraattisia hankaluuksia, joiden seurauksena henkilön taloudellinen tilanne pahimmassa tapauksessa vaikeutuu entisestään. Informaatioloukku taas tarkoittaa sitä, ettei henkilöllä ole tietoa palkkatulojen ja etuuskien parhaasta yhdistämistavasta. (Remes 2022.)

Köyhyyden käsitteistö on siis laaja ja monimutkainen kenttä. Köyhyyteen liittyy paljon erilaisia erikoispiirteitä ja niiden ilmeneminen vaihtelee ihmisestä ja perheestä toiseen. Yleisesti ottaen köyhyyden voisi kuitenkin kiteyttää tarkoittamaan tilannetta, jossa henkilö tai perhe ei koe pärjäävänsä arjestaan taloudellisten resurssien puutteellisuuden takia. Köyhyyteen ei kuitenkaan kannata suhtautua yleistäen ja yksinkertaisena asiana, vaan huomioon tulisi ottaa sen monet vaihtelevat puolet.

2.2 Ylisukupolvinen köyhyys lapsiperheissä

Köyhyyttä tutkittaessa on havaittu selkeä köyhyyden kierre, joka ilmenee ylisukupolvisena köyhyytenä. Lapsena koetun köyhyyden on nähty olevan yhteydessä huonompaan terveyteen, heikompiin oppimistuloksiin ja epäsuotuisempaan taloudelliseen tilaan

myöhemmin elämässä. (Parolin ym. 2023, 1). Jos taloudelliset ongelmat ovat vain yksittäisiä, on niistä suhteellisen helppoa selvittää, mutta jos samalle ihmiselle kertyy useita ongelmia, lisää se todennäköisyyttä uupumiselle haasteiden alla. Kun ongelmat kasaantuvat köyhyyteen, jumittuu ihminen osattomuuteen. Ihmisen tausta vaikuttaa köyhyyteen, mutta ihminen voi myös omilla valinnoillaan ja yhteiskunnan tukemana parantaa omaa tilannettaan. Omalla työllä voi siis vaikuttaa omaan asemaan yhteiskunnassa. On kuitenkin huomattu, että esimerkiksi Suomessa tämä on vuosi vuodelta entistä hankalampaa. Aiempaa todennäköisemmin köyhä pysyy köyhänä ja myös köyhän lapset pysyvät köyhinä. (Isola & Suominen 2016, 35.)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kohorttitutkimuksessa vuonna 1987 syntyneistä lapsista havaittiin, että pitkään jatkuneet toimeentulo-ongelmat lapsuuden perheessä olivat selkeästi yhteydessä lasten ja nuorten mielenterveydellisiin ongelmiin, vähäiseen koulutukseen ja huostaanottokokemuksiin. Lisäksi lapsuudessa toimeentulovaikeuksista kärsivässä perheessä kasvaneilla oli vertailuryhmää enemmän toimeentulovaikeuksia omassa aikuisuudessaan. Tutkimuksessa toimeentulo-ongelmia tarkasteltiin perheiden toimeentulotuen saannilla. Jos vanhemmat eivät olleet saaneet toimeentulotukea, lapsista noin 10 prosenttia oli saanut toimeentulotukea, kun taas sellaisilla vanhemmilla, jotka olivat jossain vaiheessa saaneet toimeentulotukea, lapsista reilu 40 prosenttia oli itsekin saanut toimeentulotukea. Niillä vanhemmilla, joilla toimeentulotuen saanti oli pitkäaikaista, eli yli 92 kuukautta, oli lapsista yli 70 prosenttia saanut toimeentulotukea itsekin. Toimeentulotukea saavien vanhempien lapset olivat matalammin koulutettuja, käyttivät enemmän psykiatrisia palveluita ja psyykelaäkkeitä, olivat useammin olleet tekemisissä poliisin tai oikeuslaitoksen kanssa ja olivat useammin sijoitettuna kodin ulkopuolelle verrattuna niihin, joilla vanhemmat eivät olleet tarvinneet toimeentulotukea missään vaiheessa. Yhdeksällä kymmenestä kodin ulkopuolelle sijoitetusta lapsesta oli vanhempi, joka sai toimeentulotukea. (Paananen ym. 2012, 27.)

Suomessa matalalla koulutustasolla on nähty olevan oma osansa köyhyyden taustatekijänä. Tutkimuksessa ilmeni, että niistä lapsista, joiden vanhemmilla ei ollut perusastetta korkeampaa koulutusta, 38,1 prosentilla ei itselläkään ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja 21,4 prosentilla oli lukio- tai korkeakoulututkinto. Verrattaessa korkeasti koulutettujen vanhempien lapsiin, heillä 10,1 prosentilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa, mutta 74,1 prosentilla oli lukio- tai korkeakoulututkinto. (mt. 26.) Matala koulutustaso tai koulupudokkuus vaikeuttavat työpaikan saamista ja altistavat toimeentulotukiasiakkuuteen sekä osa-aika- ja pätkätöihin, jotka taas altistavat köyhyydelle. Jos työttömyys

pitkittyy, jää ihminen hyvinvointivaltion palvelujen ja etuuksien varaan. Tämä taas voi tuntua leimaavalta ja tuottaa häpeää, joka puolestaan voi passivoittaa ihmistä. Pitkittyyvä työttömyys ja köyhyys voi johtaa kasvaviin terveysongelmiin ja sosiaalisten kanssakäymisten vaikeuksiin. Köyhyys ja siitä syntyvä stressi voi johtaa päihde- tai mielenterveysongelmiin. Tämä taas voi johtaa parisuhteen päättymiseen, ja lapsien ollessa kuvassa mukana kuvio voi johtaa yksinhuoltajuuteen. Toimeentulotukitilastoissa nousee muita suuremmaksi luokaksi yksinhuoltajat ja heidän perheensä. Köyhyyden kierre jatkuu myös helposti koko elämän ajan; pienet tulot tarkoittavat pientä eläkettä. (Isola & Suominen 2016, 35–36.)

Tutkittaessa viiden korkean tulotason valtion, Yhdysvaltojen, Yhdistyneen kuningaskunnan, Australian, Tanskan ja Saksan, ylisukupolvista köyhyyttä, ilmeni lapsena köyhässä perheessä asuminen lisäävän riskiä köyhyyteen aikuisuudessa. Tutkimuksessa käytettiin määrettä IGPOV (intergenerational persistence of poverty), joka tässä tutkimuksessa on määritelty kuvaamaan ylisukupolvista köyhyyden jatkumista lapsuuden (0–17 vuotta) ja varhaisaikuisuuden (25–35 vuotta) välillä. Yhdysvalloissa IGPOV-arvo oli 0,43, eli lapsena köyhässä perheessä eläneillä ihmisillä oli 43 prosenttiyksikköä suurempi keskimääräinen köyhyysaste varhaisessa aikuisuudessa, verrattuna sellaisiin ihmisiin, jotka eivät olleet kokeneet köyhyyttä lapsuudessaan. Australiassa tämä arvo oli 0,21, Saksassa 0,15, Tanskassa 0,08 ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa 0,16. Nämä luvut eivät kerro siis maiden lapsiperhe- tai lapsiköyhyydestä, vaan lapsiköyhyyden ja aikuisuuden köyhyyden suhteesta. Esimerkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa lapsiköyhyys on selvästi suurempi, mutta köyhyyden ylisukupolvinen pysyvyys on silti lähellä Australian ja Saksan arvoja. (Parolin ym. 2023, 1–2.)

Lasten välisissä suhteissa on selvästi nähtävillä köyhien perheiden lapsiin eniten kohdistuva kiusaaminen ja eristäminen porukasta. Jo lasten keskuudessa köyhyyden leima lyödään köyhien perheiden lapsiin. Tästä voi seurata vakavaa kiusaamista, ryhmän ulkopuolelle sulkemista ja pilkkaa. Tällaiset negatiiviset kokemukset vaikuttavat lapsen hyvinvointiin huomattavalla tavalla. (Isola & Suominen 2016, 49.) Lapsuuden eristetyksi ja kiusatuksi tulemisen kokemuksilla voi olla vaikutusta pitkälle elämään. Ajattelen niin, että tällaiset kokemukset vaikuttavat negatiivisesti lapsen suoriutumiseen koulussa ja heikentävät näin tulevaisuuden kuvaa. Koulussa kiusatuksi tuleminen voi vaikeuttaa tai jopa estää jatkokoulutukseen hakemisen, jos pelko tapahtumien toistumisesta on suuri. Tätä kautta lapsena köyhyydestä kiusatuksi tullut voi jäädä matalasti koulutetuksi. Myös työelämään lähteminen voi pelottaa. Esimerkiksi tällaisen polun kautta lapsuuden

kiusaamiskokemukset voivat vaikuttaa voimakkaasti tulevaisuuteen niin sosiaalisella, ammatillisella kuin taloudellisellakin aspektilla.

Köyhyys voi siis periytyä vanhemmilta lapsille ja vaikeuttaa lasten myöhempää elämää. Mahdollisuuksien tasa-arvo, eli ajatus siitä, että kaikki lapset lähtevät samalta viivalta ja heillä on samat mahdollisuudet pärjätä elämässä, ei toteudu niin kauan kun ylisukupolviin köyhyyteen ei pystytä vaikuttamaan tehokkaasti. Köyhien perheiden lapsilla on selkeästi heikommat lähtökohdat omaan aikuisuuteen verrattuna taloudellisesti hyvin pärjäävien perheiden lapsiin. Toki kaikkia köyhien perheiden lapsia tämä ei koske, mutta ero taloudellisesti heikosti ja vahvasti pärjäävien perheiden välillä on selkeä.

2.3 Lapsiperheköyhyyden mittaaminen

Lapsiperheköyhyyttä mitataan yleisen köyhyyden tavoin ja lapsiperheköyhyyden ja lapsiköyhyyden määritelmä ja mittaaminen juontuu yleisen köyhyysrajan kautta. Tämän takia käyn tässä alaluvussa läpi yleisimpiä köyhyyden mittareita ja niiden toimintamalleja. Joitain määritelmiä ja rajoja löytyy myös erityisesti lapsiperheiden ja lasten köyhyyden mittaamiseen suunnattuna. Lapsiperheiden taloudellista tilannetta seurataan kuitenkin usein vanhempien tulotason kautta, jolloin yleisten köyhyysmittareiden tunnistaminen on aiheen kannalta tärkeää.

Köyhyyden mittaamiseen on kehitetty erilaisia mittareita ja apuvälineitä. Mittareita kannattaa olla monia ja niitä kannattaa käyttää yhdessä, sillä yhden mittarin varaan pohjattu tieto voi olla virheellistä. Yksittäisen mittarin käyttö voi pelkistää köyhyyden ilmiötä liikaa, jolloin realistinen kokonaiskuva köyhyydestä jää piiloon. Köyhyyden käsitys on moniulotteinen, joten myös mittareiden tulisi olla moniulotteisia. (Kallio & Hakovirta 2020, 17.) Suomessa virallista rajaa köyhyydelle ei ole, mutta yleisimmin käytetään EU:n köyhyyden seurannan köyhyysriskirajan kanssa yhdenmukaista Tilastokeskuksen *pienituloisuusrajaa*. Tämän mukaan kotitalous on suhteellisessa köyhyysriskissä tai pienituloinen, jos kotitalouden nettotulot ovat pienemmät kuin 60 prosenttia väestön tulojen mediaanista, eli keskimääräisestä tulotasosta. Tähänkin mittaamiseen tapaan yleisyydestään huolimatta liittyy monia ongelmia. Näistä ongelmista huomattavasti suurin on se, että väestön mediaanitulo voi mahdollisesti laskea tai kasvaa nopeammin kuin pienituloisimpien tulot

muuttuvat. Toinen ongelma on se, että pienituloisuusraja ei huomioi esimerkiksi eri alueiden asumiskustannusten eroja, jolloin jää huomioimatta se, että esimerkiksi kasvukeskuksissa on toisinaan huomattavan suuret asumismenot. (Mukkila ym. 2019, 81.)

Jo johdannossa sivutun lasten suhteellisen köyhyysasteen määritelmä juontuu yleisestä suhteellisesta köyhyysasteesta. Se on yleisimmin käytetty mittari lasten tuloköyhyyttä mitattaessa. Lasten suhteellisen köyhyysaste tarkoittaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella elävissä kotitalouksissa asuvien alle 18-vuotiaiden osuutta koko lapsiväestöstä. Lapsiköyhyyttä voidaan mitata myös esimerkiksi lapsille suunnatulla deprivatiomittarilla, perheen varallisuusindeksillä, lasten subjektiivisen köyhyyskokemuksen kautta, pitkäaikaisen toimeentulotukiasiakkuuden kautta sekä hyvinvoinnin puutteen kautta. Lasten deprivatiomittari kartoittaa lasten välttämättömien tavaroiden ja elinolojen puutetta. Perheen varallisuusindeksi tarkastelee lapsiköyhyyttä neljän kysymyksen avulla: Onko perhe käynyt lomamatkalla, onko lapsella oma huone, kuinka monta autoa ja tietokonetta perheellä on? Hyvinvoinnin puutteen kautta tarkasteltuna lapsiköyhyyttä mitataan monen hyvinvoinnin ulottuvuuden, kuten esimerkiksi materiaalisesta elintason, turvallisuuden ja vapaa-ajan kautta. Tietoa lasten köyhyydestä voidaan hankkia lapselta itseltään, lapsen vanhemmilta sekä erilaisista rekistereistä. (Kallio & Hakovirta 2020, 19, 27.)

Jotta voitaisiin huomioida myös köyhyyden absoluuttisia piirteitä, tulisi suhteellisen köyhyysrajan kanssa käyttää myös esimerkiksi minimibudjettiin perustuvaa köyhyysmittaria. Tällainen mittari kertoo sen, kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joissa tulot eivät ole riittävät kohtuulliseksi katsottuun vähimmäiskulutukseen. Minimibudjettiin perustuva köyhyysmittari kuvaa syvempää köyhyyttä verrattuna suhteelliseen tuloköyhyyksensä. (Moisio ym. 2017, 2.) Mittarissa käytettävät minimibudjetit on luotu Kuluttajatutkimuskeskuksen laatimien kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjettien pohjalta. Viitebudjeteissa määritellään se, mitä tavaroita ja palveluita tarvitaan kohtuullisen minimin mukaiseen elintasoon sekä näiden tavaroiden ja palveluiden määrä, laatu sekä hinta. Minimibudjetissa huomioidaan myös asumiskustannukset, joita pienituloisuusrajassa ei oteta laskuihin mukaan. Minimibudjettiin perustuva köyhyysraja ottaa huomioon myös kotitalouksien erilaiset tilantarpeet ja sen vaikutukset asumiskustannuksiin, minkä takia köyhyysraja vaihtelee iän ja elämänvaiheen mukaan. Ongelmakohtana voidaan minimibudjettiin perustuvassa köyhyyden mittaamisessa nähdä se, että viitebudjettien taso ei varsinkaan pienituloisilla aina riitä kattamaan esimerkiksi kaikkia terveydenhuollon kustannuksia. (Mukkila ym. 2019, 81–82.)

Suhteellisen köyhyysrajan lisäksi Euroopan unioni on luonut AROPE-indikaattorin (at risk of poverty or social exclusion), joka kertoo köyhyys- tai syrjäytymisriskin mahdollisuudesta. AROPE-indikaattorilla köyhyyttä määritellään kolmella eri ulottuvuudella, jotka ovat suhteellinen köyhyys, vakava materiaallinen puute ja vajaatyöllisyys. Tässä mittarissa ilmenee hyvin se, ettei köyhyys tarkoita aina pelkästään tulojen pienuutta. (Mukkila ym. 2019, 81.) AROPE-indikaattorin mukaan henkilön tai kotitalouden nähdään olevan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä täyttäessään yhden tai useamman kolmesta kriteeristä; suhteellisen köyhyyden kokeminen, vajaatyöllisyys tai vakavan aineellisen tai sosiaalisen puutteen kokeminen. Vakava aineellinen ja sosiaalinen puute taas tarkoittaa sitä, että henkilö kokee haluamattaan puutetta välttämättömistä hyödykkeistä. Tällöin henkilöltä puuttuu vähintään seitsemän kolmestatoista valitusta puutetta kuvaavasta asiasta. Näitä asioita ovat esimerkiksi kyky suoriutua yllättävistä menoista, proteiinipitoisen aterian mahdollisuus vähintään joka toinen päivä ja internetyhteys. (Köyhyysvahti 2023, 6–7.)

Niin sanottu poliittishallinnollinen metodi määrittää köyhyyden aina hyvinvointivaltion omien standardien mukaan. Suuressa osassa maita on määritelty vähimmäistuloraja, joka voi olla esimerkiksi vähimmäiseläke tai köyhyysrajana käytetty toimeentulotuen taso. Poliittishallinnollisen rajan avulla voidaan arvioida hyvinvointivaltion kykyä taata ihmisille asettamansa vähimmäistoimeentulon. Köyhyyden mittaamisen sijaan poliittishallinnollinen metodi toimii siis paremmin toimeentuloturvajärjestelmän toimimattomuuden arvioinnissa. Ongelmana tässä menetelmässä on esimerkiksi se, että lapsiperheitä vertailtaessa kukin sosiaalietu omaa erilaiset standardit siitä, minkä verran lisäkustannuksia lapset aiheuttavat. (Kangas & Ritakallio 2008, 8–9.) Poliittishallinnollinen raja on nähty ongelmallisena tapana mitata köyhyyttä myös siksi, että tätä käytettäessä köyhyydessä elävien määrä nousisi, kun sosiaaliturvan tasoa nostettaisiin ja sosiaaliturvan tason laskeminen taas vähentäisi köyhyydessä elävien määrää. (Mukkila ym. 2019, 81).

Lisäksi köyhyyttä voidaan mitata esimerkiksi pienituloisuusasteella, lasten aineellisen puutteen kautta sekä kokemuksien ja perusturvan avulla. Pienituloisuusaste kertoo pienituloisten ihmisten osuuden väestöstä. Pitkittyneesti pienituloinen on ollut vähintään kaksi edeltävästä kolmesta vuodesta pienituloinen. Lasten aineellinen puute taas tarkoittaa sitä, ettei perheellä ole taloudellisia resursseja lapsen elämän perusasioihin, joita voi olla esimerkiksi kouluretket tai kahdet sopivat kengät. Lasten aineellisen puutteen mittaamiseen on kolmesta erilaista mittaria. Kokemusten kautta tarkasteltuna ihminen voi itse määrittää, millaiseksi kokee toimeentulonsa ja miten arvioi tulojensa riittävän omiin

menoihinsa nähden. Perusturvan avulla tarkasteltaessa asuntokunta on kokonaan perusturvan varassa, jos bruttotuloista yli 90 prosenttia muodostuu perusturvaetuuksista, mukaan luettuna myös toimeentulotuki. Poikkeuksena tähän nähdään sairaus- tai vanhempainpäivärahat. Kotitalous on tuloton, jos sillä ei ole mitään muita tulonlähteitä perustoimeentulotuen ja mahdollisten asumistuen, lapsilisän sekä elatusavun tai -tuen lisäksi. Näiden lisäksi myös järjestöille ja seurakunnille tulevat avunpyynnöt kertovat köyhyydestä. (Köyhyystvahti 2023, 7.)

Köyhyyden, ja näin ollen myös lapsiperheköyhyyden, mittaamiseen on siis laaja valikoima erilaisia ja eri tavoin köyhyyttä lähestyviä mittareita ja määritelmiä. Laajimman ja totuudenmukaisimman kuvan köyhyydestä saa käyttämällä useampaa mittaria yhtä aikaa ja yhdistelemällä eri tavoin kerättyjä tietoja. Mikään mittari ei ole yksin täysin varma ja virheettömästi toimiva, joten mittareiden yhtäaikainen käyttö varmistaa mahdollisimman pienen virhemarginaalin.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimustehtävä ja -metodologia

Tutkimukseni aiheena on lapsiperheköyhyys ja siihen vaikuttaminen sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Aineistona käytän sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan alakohdaisissa julkaisuissa julkaistuja vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita vuosilta 2016–2024. Vaikka lapsiperheköyhyys on yleisesti tiedostettu ja ymmärrystä saava aihe, voi sen ympärillä näkyä tietynlainen vaikenemisen ilmapiiri. Köyhyys herättää monesti häpeän tunteita ja antaa helposti ihmiselle sosiaalisen leiman (Ohisalo ym. 2014, 83). Mielestäni jo tämän takia on tärkeää käsitellä aihetta näkyvästi ja yhä uudelleen, jotta sen herättämä häpeä ja leimaavuus hälventyisivät. Avun hakeminen vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen helpottuu, kun häpeää tai pelkoa leimautumisesta ei tarvitse kokea.

Tutkimuksessa haluan syventyä lapsiperheköyhyyteen sosiaalisena ongelmana ja sitä kautta luoda kokonaiskuvan siitä, mitä lapsiperheiden köyhyys tarkoittaa ja millaisena ilmiönä se esiintyy sosiaalialan tutkimuksissa. Haluan myös tietää, miten lapsiperheköyhyyttä on tähän mennessä tutkittu niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Tämän lisäksi haluan ottaa selvää siitä, miten ja millä keinoilla sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta voidaan vaikuttaa lapsiperheiden köyhyyteen. Tutkimustehtäväni on aiempien tutkimusten pohjalta kuvailla lapsiperheköyhyyttä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan silmin ja etsiä keinoja lapsiperheköyhyyteen vaikuttamiseen. Tutkimuskysymykseni määrittävät tutkimustehtävän mukaan seuraavanlaisiksi:

- Miten lapsiperheköyhyyttä on tutkittu sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimuksissa?
- Millaisena ilmiönä lapsiperheiden köyhyys näyttäytyy sosiaalityön tutkimuksessa?
- Miten sosiaalityöllä ja sosiaalipolitiikalla pystytään vaikuttamaan lapsiperheiden köyhyyteen?

Periaatteessa nämä kolme kysymystä voisi yhdistää yhdeksi tai kahdeksi tiiviimmäksi kysymykseksi. Haluan kuitenkin käsitellä lapsiperheköyhyyteen vaikuttamista erillisenä kysymyksenä, koska haluan painottaa vaikuttamisen tärkeyttä. Haluan myös nostaa

erikseen esiin tutkimusten määrää, laatua ja puutteita, jotta voidaan saada kokonaiskuva siitä, mihin köyhyystutkimuksissa on keskitytty sosiaalialalla. Lisäksi erillisenä tutkimuskysymyksenä koen pystyväni selkeämmin löytämään vastauksia vaikuttamiseen sekä sosiaalityön että sosiaalipolitiikan näkökulmasta.

Toteutan tutkimukseni laadullisena kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsausta metodina voidaan käyttää olemassa olevan teorian kehittämiseen, uuden teorian luomiseen, aiemman teorian arviointiin, ongelmien tunnistamiseen sekä tietyn teorian kehityksen kuvaamiseen (Baumeister & Leary 1997, 312). Kirjallisuuskatsausta voidaan lähestyä joko tiettyjen puitteiden tai ideoiden historian kautta. Puitteiden kautta tarkasteltaessa kirjallisuuskatsauksessa pysytään yhden tieteenalan julkaisuissa ja pyritään rakentamaan kuvaa juuri tietyn alan aineiston pohjalta kuva ilmiöstä. Ideoiden historian kautta kirjallisuuskatsausta voidaan lähestyä poikkitieteellisemmin niin, että idea kuvataan niin, että tieteenaloista ei välitetä, jolloin esiin nousee eri tieteenalojen poikkeavuudet ja yhteneväisyydet. (Bearfield & Eller 2008, Salmisen 2011, 3 mukaan.)

Päädyin valitsemaan kirjallisuuskatsauksen tutkimusmetodikseni sillä perusteella, että sen avulla voin tutkimuksia tarkastelemalla muodostaa yhtenäisen kuvan sosiaalityön tieteenalan kansainvälisestä näkemyksestä lapsiperheköyhyteen. Jos olisin toteuttanut tutkimukseni esimerkiksi haastattelututkimuksena, olisi näkökulma jäänyt maantieteellisesti suppeammaksi. Toki haastattelemalla olisi muodostunut tarkempi kuva juuri suomalaisesta sosiaalityöstä, mutta halusin tässä tutkimuksessa pitää kansainvälisen sosiaalityön näkökulman aiheeseen.

Narratiivinen eli kuvaileva kirjallisuuskatsaus etsii tietoa siitä, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään, mitä käsitteitä tutkittava ilmiö pitää sisällään ja millaisia suhteita näillä käsitteillä on. Tällä metodilla voidaan antaa laaja yleiskuva ilmiöstä sekä pystytään järjestämään aiempia epäyhtenäisiä tietoja johdonmukaisemmaksi kokonaisuudeksi. (Vilka 2013, luku 1.2.1.) Narratiivista kirjallisuuskatsausta tehtäessä aineistoa tutkittaessa tunnistetaan tutkimusten keskeiset ongelmat, lähestymistavat, erot, yhtäläisyydet sekä epäjohdonmukaisuudet (Efron & Ravid 2019, 31). Tämän tyyppisen katsauksen heikkoutena on nähty sen tiedonhaun sattumanvaraisuus ja subjektiivisuus, mutta toisaalta vahvuutena on pidetty mahdollisuutta suuntautua erityiskysymyksiin ja näiden erityiskysymysten tarkastelemista osin päällekkäin etenevien vaiheiden kautta ja aineistolähtöisesti (Kangasniemi ym. 2013, 292).

Narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen kuuluu se, että tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen ja vakuuttavasti ja johdonmukaisesti argumentoiden ymmärretyn asian kuvailu. Ymmärtämisen lähtökohtana voi olla ilmiön kyseenalaistaminen, tunnistaminen, vahvistaminen tai aiemman tutkimuksen herättämien kysymysten, ristiriitojen ja aukkojen esille tuominen. Tyypillistä narratiiviselle kirjallisuuskatsaukselle on se, että tutkijan tietämys laajenee sitä mukaa, kun ymmärrys ilmiöön ja sen osa-alueisiin laajenee aineistoa lukiessa. Narratiivinen katsaus muodostuu käsitteiden ja tutkijan miellelyhtymien yhdistelemisestä, jolloin tutkijan on myös mahdollista luoda teoriaa tutkittavasta aiheesta. Tämä kirjallisuuskatsauksen tyyppi on tiedonhaussa ja aineistojen valintakriteerien määrittelyssä muita katsaustyyppejä vapaampi. Lisäksi se voi muita vapaammin kulkea ylä- ja alakäsitteiden välillä luoden siltoja asioiden välille laajemmin kuin muissa katsaustyypeissä. (Fan ym. 2022, Vilkan 2013, luku 1.2.1 mukaan.)

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus voi olla esimerkiksi kartoittava katsaus tai scoping-katsaus. Kartoittava katsaus pyrkii muodostamaan kokonaiskuvaa tutkimuksissa käytetyistä käsitteistä, teoreettisista kehyksistä sekä puutteista ja aukoista olemassa olevassa tiedossa. Scoping-katsaus taas pyrkii muodostamaan laajahkoihin kysymyksiin temaattisesti kuvaillen käsitystä tutkimuksen määrästä, laadusta, lähteistä, tiedon luonteesta ja teoreettisista kehyksistä riippumatta tutkimuksien tutkimusasetelmista. Tavoitteena tällöin on muodostaa tutkittavasta asiasta yleiskuva. (Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 10–11.)

Miellän tämän tutkielman enemmän scoping-tyyliseksi narratiiviseksi kirjallisuuskatsaukseksi. Scoping-katsaukselle ominaisesti pyrin työlläni rakentamaan yhtenäisen kokonaiskuvan lapsiperheiden köyhyydestä. Jaottelen myös aineistoni teemoittain ja rakanan tuloslukuni näiden teemojen mukaisesti. Narratiivisella kirjallisuuskatsauksella pystyn tutkimaan, mitä lapsiperheköyhyydestä jo tiedetään ja millaisena se näyttäytyy tämän hetken yhteiskunnassa sosiaalityön kontekstissa. Tällä metodilla pystyn yhdistelemään aiempien tutkimusten synnyttämiä tietoja lapsiperheköyhyydestä ja sitä kautta löytämään sosiaalityön keinoja vaikuttaa lapsiperheköyhyyteen. Tutkimusten pohjalta saan laajan kuvan köyhyydestä ja sen syistä. Paneudun sosiaalityön alakohtaisiin tutkimuksiin, jolloin löydän parhaiten sosiaalityön näkökulmaa lapsiperheiden köyhyyteen, ja sosiaalityön keinoja auttaa köyhyydestä kärsiviä perheitä. Vaikka toteutan tutkielmani narratiivisena kirjallisuuskatsauksena, on siinä piirteitä myös integratiivisesta ja systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta. Aineiston haussa ja kokoamisessa etenen järjestelmällisesti, hieman enemmän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoin.

3.2 Aineiston hankinta

Erilaisia tutkimuksia köyhyydestä löytyy paljon niin Suomesta kuin kansainvälisestikin. Rajaus lapsiperheisiin kuitenkin vähentää mahdollisen aineiston määrää huomattavasti. Lisäksi koska rajaan aineiston vain sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimuksiin, supistuu mahdollisen aineiston määrä entisestään. Tämä rajaus on kuitenkin tarpeellinen ja ehdoton, jotta voin toteuttaa tutkimukseni juuri sosiaalityön näkökulmasta. Päädyin ottamaan mukaan sosiaalityön tutkimusten lisäksi myös sosiaalipoliittisia tutkimuksia, sillä ajattelen niiden kietoutuvan osittain yhteen ja olevan erottamattomia tarkasteltaessa lapsiperheköyhyyttä sosiaalisena ongelmana. Sosiaalipolitiikka vaikuttaa niin sosiaalityön toteuttamiseen kuin lapsiperheköyhyyteenkin, joten se on tärkeä osa samaa kokonaisuutta.

Aineistoa ja pääasiallisia lähteitä etsin eri tietokannoista käyttäen erilaisia aiheen kannalta keskeisiä hakusanoja. Tietokantoina käytin Researchgatea, LUC Finnaa sekä Sage Journalsia. Sage Journalsissa pystyin suoraan rajaamaan tulokset sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimusjulkaisuihin, mutta muissa tietokannoissa jouduin manuaalisesti käymään läpi ja haravoimaan tuloksista ne, joiden julkaisualusta oli sosiaalityön tai sosiaalipolitiikan alakohtainen alusta. Aineiston haun aluksi kokeilin useita erilaisia hakusanoja ja niiden yhdistelmiä, jotta löytäisin parhaiten tutkimuskysymyksiini vastaavia aineistoja. Käytin hakusanoina esimerkiksi termejä ”lapsiperheköyhyys”, ”lapsiköyhyys”, ”ylisukupolvinen köyhyys”, ”lastensuojelu”, ”lapsiperhepalvelut” ja ”aikuissosiaalityö”, sekä näiden hakusanojen englanninkielisiä vastikkeita. Yhdistelin näitä hakusanoja niin, että etsin yhtäaikaisesti jotain lapsiperheköyhyyteen liittyvää termiä ja sosiaalityöhön liittyvää termiä. Tällainen hakeminen on toki hieman hidasta, mutta tässä tutkimuksessa tämä tapa toimi hyvin, sillä siten sain hakutulokseksi tutkimuksia, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini. Halusin käyttää vaihtelevia hakutermejä ja niiden yhdistelmiä, jotta saisin mahdollisimman laajat hakutulokset.

Tässä vaiheessa tietokantojen hakutuloksia oli sen verran paljon, että jouduin tekemään joitakin rajauksia hakuihini. Aineiston ja sitä myötä myös tutkimukseni laadun varmistamiseksi käytän pääasiallisena lähteenä vain vertaisarvioituja, luotettavissa lähteissä julkaistuja tutkimusartikkeleita. Rajausta loi paljon se, että olin määritellyt yhdeksi

kriteeriksi tieteenalakohtaisen rajauksen. Kuvioon 1 olen kerännyt käyttämäni hakusanat ja rajauksessa käyttämäni kriteerit tarkemmin.

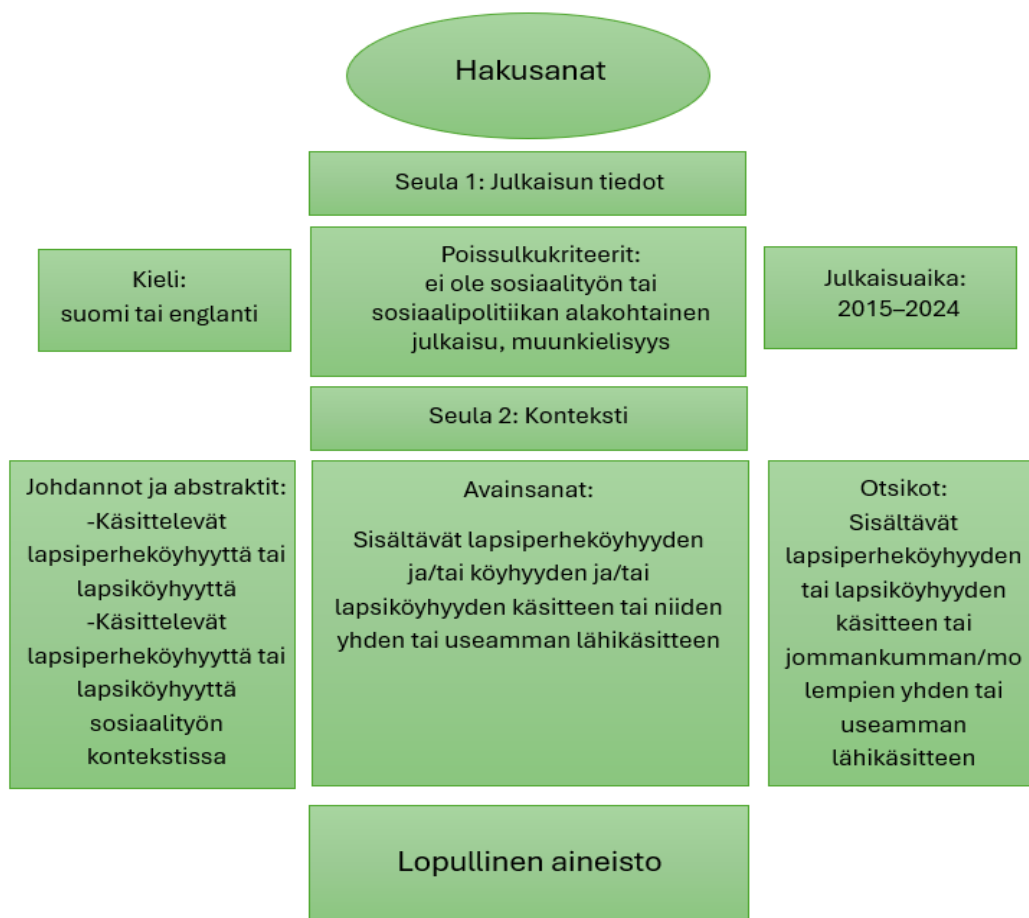
Kriteerit	Lapsiperheköyhyys	Sosiaalityö
Konteksti	Lapsiperheköyhyys; family poverty, families in poverty Lapsiköyhyys; child poverty Köyhyys; poverty, lack of means, in-work poverty Ylisukupolvinen köyhyys; intergenerational poverty Eriarvoisuus; inequality	Sosiaalityö; social work Lastensuojelu; child protection services Lapsiperhepalvelut; family services, social services for families Aikuissosiaalityö; adult social work Köyhyydenvastainen sosiaalityö; anti-poverty social work Köyhyystietoinen sosiaalityö; poverty-aware social work
Saatavuus	Saatavilla/tilattavissa/lainattavissa Ouluun, saatavilla internetissä	Saatavilla/tilattavissa/lainattavissa Ouluun, saatavilla internetissä
Tekijä	tutkija, tietokirjailija, väitöskirja, liseniaatti, kouluttaja/opettaja	tutkija, tietokirjailija, väitöskirja, liseniaatti, kouluttaja/opettaja
Julkaisuaika ja -paikka	julkaistu viimeisen kymmenen vuoden aikana, internetartikkeli, lehtiartikkeli, sosiaalityön tiedejulkaisu, sosiaalipoliittinen tiedejulkaisu	julkaistu viimeisen kymmenen vuoden aikana, internetartikkeli, lehtiartikkeli, sosiaalityön tiedejulkaisu, sosiaalipoliittinen tiedejulkaisu

Kuvio 1 Pääasiallisten lähteiden valintakriteerit

Hakusanojen vaihtelu ja yhdistely osoittautui kannattavaksi tavaksi hakea tutkimusaineistoa, sillä tutkimuksia löytyi niin paljon, että se vaati vielä tarkempaa seulontaa. Kaikki löytynyt aineisto ei vastannut tutkimuskysymyksiini, vaan osa hakutuloksista käsitteli esimerkiksi köyhyyttä yleisesti ilman lapsiperhekontekstia tai

perheiden asemaa yhteiskunnassa ilman tarkempaa taloudellista aspektia. Oli siis selvää, että seulontaa täytyi vielä jatkaa pidemmälle. Aiempien kriteerien lisäksi aloin keskittymään rajaukseen kontekstisidonnaisuuden kautta.

Toteutin rajausta keskittymällä aineistojen avainsanoihin, otsikoihin, johdantoihin ja abstrakteihin. Pidin tärkeänä, että lapsiperheköyhyys, lapsiköyhyys tai joku niiden lähikäsite esiintyy avainsanoissa. Lisäksi pääsääntöisesti suurimmassa osassa halusin lapsiperheköyhyyden näkyvän myös abstraktissa tai johdannossa sekä myös otsikkotasolla. Otsikkotasolla kuitenkin pidin seulaa löysempänä ja arvioin otsikoiden sopivuuden vielä erikseen. Lapsiperheköyhyyden ja sen lähikäsitteiden lisäksi suosin sosiaalityön ja sen lähikäsitteiden ilmenemistä avainsanoissa ja abstrakteissa tai johdannoissa. Toki aiempi rajausta sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan julkaisuihin oli jo melko hyvin rajannut aineistot tieteenalakohtaisesti. Tämän seulonnan suoritin manuaalisesti tutkimusartikkeleita yksi kerrallaan tarkastellen ja niistä minulle aineistoksi sopivia etsien.

Kuvio 2 Pääasiallisten lähteiden seulontaprosessi

Aineiston piti siis selkeästi käsitellä lapsiperheköyhyyttä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan kontekstissa jostain näkökulmasta, jotta se pääsi pääasialliseksi lähteekseni. Poissuljin aineistoja, jos ne olivat muun kuin suomen- tai englanninkielisiä tai eivät käsitelleet juuri lapsiperheiden köyhyyttä. Tein myös ajallista rajausta, enkä ottanut yli kymmenen vuotta vanhoja aineistoja pääasiallisiksi lähteiksi. Kuviossa 2 kuvaan tarkemmin pääasiallisten lähteiden seulontaprosessia.

Lopullinen aineistorajaus määräytyi vasta analyysin alkuvaiheessa, kun luin aineistot kunnolla läpi ja arvioin itse, vastaavatko ne tarpeeksi hyvin tutkimuskysymyksiini. Tässä vaiheessa minulla karsiutui vielä kaksi tutkimusta, sillä julkaisun tietojen ja avainsanojen sopivuudesta huolimatta aineistot eivät antaneet relevanttia tietoa tutkimuskysymyksiäni ajatellen. Kuvioon 3 olen koonnut lopullisen seulan läpäisseet ja valitsemani pääasialliset lähteet ja niiden tiedot.

Otsikko	Tekijä(t)	Aika ja paikka	Avainsanat
<i>Hegemony, Common Sense and Good Sense: A Gramscian Study of Policymakers' Perspective on Dealing with Poverty in Child Welfare and Protection</i>	Decoene, John William Van Beveren, Laura Roets, Griet Roose, Rudi	2024 British Journal of Social Work 54	child welfare and protection, Gramsci, hegemony, policy, poverty
<i>The Visibility of Socio-Economic Dimension in Day-to-Day Child and Family Social Work Practice in Wales</i>	Elliott, Martin Smith, Philip Scourfield, Jonathan	2024 British Journal of Social Work 54	child protection, child welfare, community, inequality, out-of-home care, poverty
<i>Poverty, exclusion and child protection practice: the contribution of 'the politics of recognition & respect'</i>	Gupta, Anna Blumhardt, Hannah ADT Fourth World	2018 European Journal of Social Work 21(2)	poverty, child protection, participation, recognition, shame

<i>Suomalaisten lapsiperheiden ylivelkaantuneisuus maksuhäiriömerkintöjen valossa</i>	Hiilamo, Aapo Luotonen, Niilo Hakovirta, Mia	2023 Yhteiskuntapolitiikkaa 88(2)	over-indebteness, families with children, poverty
<i>The role of social transfers in reducing the poverty risk for larger families in the European Union</i>	Ilmakunnas, Ilari Mäkinen, Lauri Hiilamo, Aapo	2023 International Journal of Social Welfare	child poverty, Europe, EU-SILC, large families, poverty, social transfers
<i>Child abuse, the narrative of parents living in poverty: a critical analysis of parental and professional explanations of why a child was harmed</i>	Innes-Turnill, Debbie	2023 Journal of Social Work Practice 32(2)	poverty, child abuse, social health, environmental contexts
<i>Poverty-Aware Social Work: A Paradigm for Social Work Practice with People in Poverty</i>	Krumer-Nevo, Michal	2016 British Journal of Social Work 46	critical social work, poverty, poverty-aware social work, social work practice
<i>Improving poverty reduction in Europe: What works best where?</i>	Leventi, Chrysa Sutherland, Holly Tasseva, Iva Valentinova	2019 Journal of European Social Policy 29(1)	EU, microsimulation, policy reform, poverty, social and fiscal policy
<i>Stripping the Wallpaper of Practice: Empowering Social Workers to Tackle Poverty</i>	McCarthy, Claire Morrison, Aine Bunting, Lisa Davidson, Gavin McIlroy, Jackie	2018 Social Sciences 7	poverty, child protection, child welfare, inequalities, public welfare, public assistance, income support
<i>Poverty-aware social work in child protection system: A critical reflection on two single-case studies</i>	Saar-Heiman, Yuval	2019 Child and Family Social Work	child protection, critical practice, critical reflection, poverty-aware social work
<i>Critical social work in public social services: Poverty-aware organizational practices</i>	Saar-Heiman Yuval Nahari, Mor Krumer-Nevo, Michal	2023 Journal of Social Work 23(3)	social work, critical social work, poverty, organizational practice, child and family welfare, social services

<i>Virallinen ja epävirallinen taloudellinen apu vähävaraisten lapsiperheiden vanhempien ja lasten kokemana. Fenomenologishermeneuttinen tutkimus.</i>	Sarkia, Aino	2024 Jyväskylän yliopisto	taloudellinen apu, sosiaalityö, lapsiperhe, köyhyys, kokemus, hermeneuttinen fenomenologia
<i>When growth is not enough: Do government transfers moderate the effect of economic growth on absolute and relative child poverty?</i>	Sirén, Sebastian	2024 Global Social Policy (24)1	development, economic growth, inclusive growth, mixed-effect models, poverty, social policy, social protection, social transfers
<i>Feeling Poor and Lonely: The Felt Experience of Low-Income Working Lone Mothers in Finland</i>	Säilävaara, Jenny Ikonen, Hanna-Mari Jakonen, Mikko	2024 Affilia: Feminist Inquiry in Social Work 39(3)	in-work poverty, lone mothers, feelings, Finland, Canada
<i>Additional income support buffers the demand for child protection services at the municipality level</i>	Toikko, Timo Seppälä, Piia McLaughlin, Thomas Chalmers	2024 International Journal of Social Welfare 33(5)	additional income support, child maltreatment, child protection system, material deprivation, poverty
<i>Family policies' long-term effects on poverty: a comparative analysis of single and partnered mothers</i>	Zagel, Hannah Van Lancker, Wim	2022 Journal of European Social Policy 32(2)	family policy, life course, single mothers, childcare, EU-SILC, poverty, social expenditures

Kuvio 3 Pääasialliset lähteet

Arvioin aineistoni olevan riittävän laaja tuottamaan tarpeeksi tietoa tutkimuskysymyksiini. Aineisto antaa tietoa useasta eri näkökulmasta niin maantieteellisesti kuin tutkimusaiheenkin kautta. Yhdistelemällä asiakkaiden, sosiaalityöntekijöiden, taloustieteilijöiden ja päättäjien näkökulmista tuotettuja tietoja voin rakentaa yhtenäisen kokonaiskuvan lapsiperheköyhyydestä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimusten näkökulmasta.

3.3 Aineiston analyysi

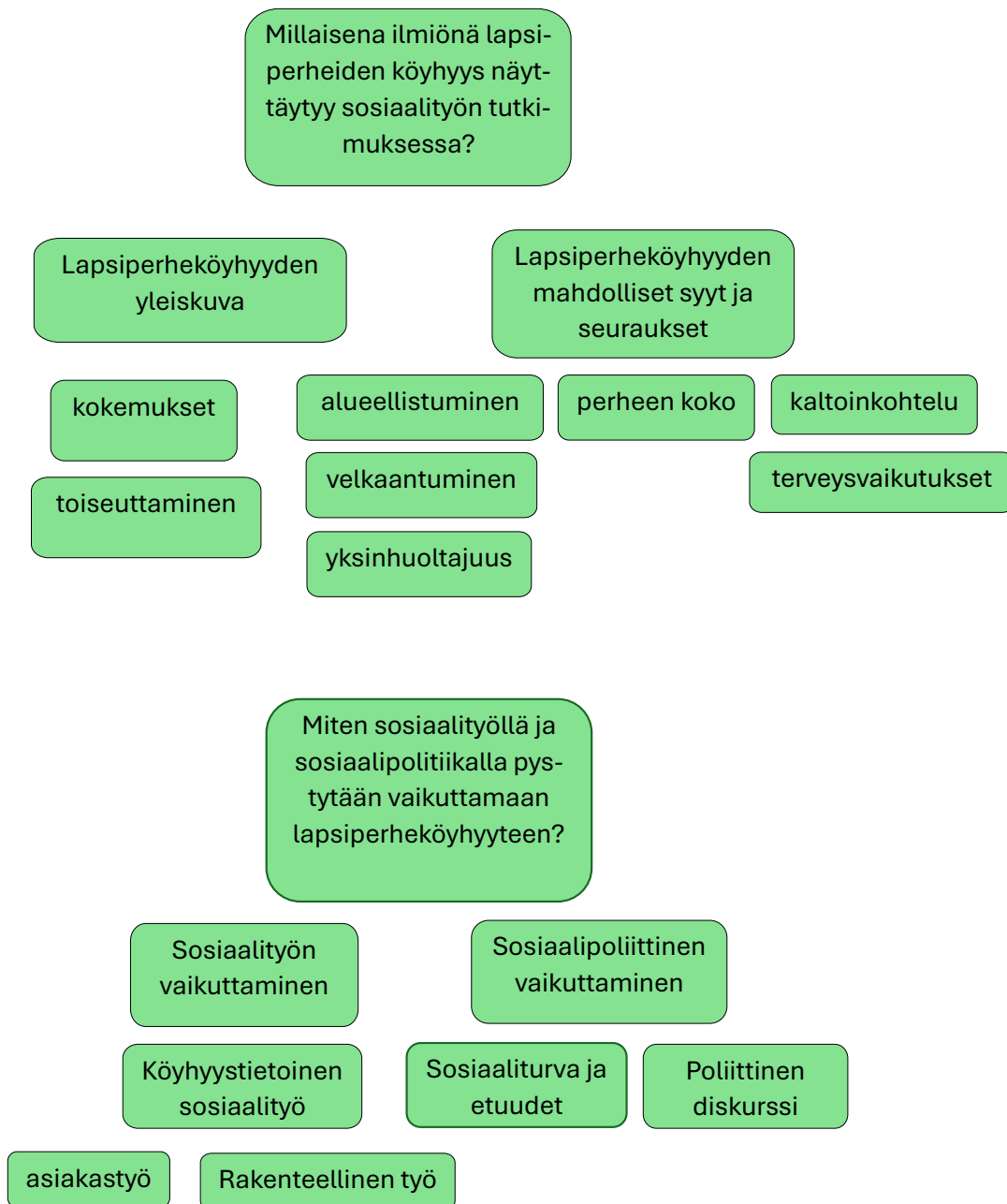
Analysoin valitsemiani pääasiallisia lähteitä induktiivisen sisältöanalyysin avulla. Sisältöanalyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen, jotka ovat analyysin valmistelu, organisointi ja raportointi. Valmisteluvaiheessa seulotaan tutkimukset ja järjestetään tiedot tutkittavaan muotoon. Aineistona käytettävät tutkimukset jäsenellään niin, että tietoja on helppo yhdistää. Organisointivaiheessa toteutetaan induktiivinen analyysi. Induktiivisessa sisältöanalyysissä keskitytään tutkimuskysymyksen kannalta olennaisiin havaintoihin aineistoissa. Raportointivaiheessa analyysi ja tulokset esitetään niin, että tutkimus on toistettavissa. Suurin osa kirjallisuuskatsauksista etenee induktiivisesti ja niissä käytetään sisältöanalyysia. (Vilkka 2023, luku 3.1.)

Aineiston seulonnan ja lopulliseksi käytettäväksi aineistoksi päätyneiden pääasiallisten lähteiden valinnan jälkeen siirryin järjestelemään tietoja. Kävin tutkimukset läpi etsien jokaisesta tutkimuksen aiheen, teorian sekä tavoitteen. Kirjallisuuskatsaustani ajatellen aineistotutkimusten menetelmillä ei ollut merkitystä, joten siihen en kiinnittänyt suurempaa huomiota. Eniten kiinnitin huomiota tutkimusten aiheeseen ja niistä esille nouseviin teemoihin. Huomasin itselleni toimivimmaksi tavaksi edetä kirjallisuuskatsauksessa teemoittain jäsentäen tietoa sitä kautta. Etsin jokaisesta tutkimuksesta esiin nousevat teemat ja tätä kautta löysin tutkimuksista yhdistyviä teemoja ja tuloksia ja pystyin aloittamaan alustavan tutkimusten jaottelun erilaisiin ryhmiin.

Teemojen jaottelun aloitin tutkimuskysymysteni pohjalta. Jaoin ensin löytyneet teemat lapsiperheköyhyyden kuvailuun ja lapsiperheköyhyyteen vaikuttamiseen liittyviin ryhmiin. Lapsiperheköyhyyden kuvailuissa nousi esiin velkaantuminen, yksinhuoltajuus, kaltoinkohtelu ja köyhyyden alueellistuminen ja kulttuurillisuus. Kuvailun sisällä nousseet ilmiöt jaoin lapsiperheköyhyyden yleiskuvaan sekä lapsiperheköyhyyden mahdollisiin syihin ja seurauksiin. Osa yleiskuvan sekä syiden ja seurausten teemoista sopivat toki molempiin kategorioihin, jolloin laitoin niitä teemoja käsittelevät aineistot molempiin ryhmiin.

Köyhyyteen vaikuttamisen teemat jaoin vielä alaryhmiin, jotka olivat sosiaalityön vaikutukset ja sosiaalipolitiikan vaikutukset. Sosiaalityön vaikutusmahdollisuuksissa esiin nousi yhä uudelleen köyhyystietoinen sosiaalityö ja sen sisäistäminen kaiken tasoisessa sosiaalityössä. Sosiaalipoliittisessa vaikuttamisessa taas teemoina olivat sosiaaliturva ja siihen kuuluvat etuudet sekä poliittinen diskurssi köyhyyden ympärillä. Näiden teemojen avulla lähdin rakentamaan yhtenäisyyteen pyrkivää kokonaiskuva aineistotutkimusten

annista. Kuviossa 2 havainnollistan teemojen ryhmittymistä tutkimuskysymysten alle. Kysymystä ilmiön aiemmasta tutkimuksesta en tähän jaotteluun ottanut mukaan, sillä ajattelen kaikkien aineiston tutkimusten vastaavan kokonaisuutena siihen kysymykseen.

Kuvio 4 Aineistosta nousseiden teemojen jaottelu tutkimuskysymysten kautta

Analysoin aineistoani näiden teemojen mukaan. Neljännessä luvussa vastattuani aluksi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen aineistotutkimusten laadusta ja näkökulmista siirryn käsittelemään lapsiperheköyhyyden yleiskuvaa. Tämän jälkeen käyn läpi

lapsiperheköyhyydelle altistavia tekijöitä eli mahdollisia syitä sekä lapsiperheköyhyyden mahdollisia seurauksia. Viidennessä luvussa käsittelen lapsiperheköyhyyteen vaikuttamista ensin sosiaalityön näkökulmasta ja sen jälkeen myös sosiaalipolitiikan näkökulmasta.

3.4 Eettiset lähtökohdat tutkimukselle

Tutkimusetiikka perustuu moraaliin, joka ohjaa tunnistamaan hyvän, tärkeän, tarpeellisen, oikein tehdyn, päätellyn ja raportoidun. Se on monimutkainen laaja kirjo vaikeita kysymyksiä sisältävä järjestelmä arvojen, normien ja instituutioiden välillä. Tutkimusetiikka ohjaa tutkimukseen liittyvien päätösten tekemistä ja tutkimuksen etenemistä. Joissain tutkimuksen vaiheissa on tärkeää pitää jatkuvasti mukana tutkimuseettinen pohdinta. (Pehkonen & Jokinen 2017, 189–190.)

Tutkimusta tehtäessä tulee siis ottaa huomioon monia etiikkaan ja luotettavuuteen liittyviä tekijöitä. Helpottamaan eettisesti kestävästä tutkimustyötä esimerkiksi Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) on muodostanut ohjeistuksia ja koonnut yhteen tutkimuksen eettiset periaatteet. Eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteet ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tutkimusta tehdessä etiikka tarkoittaa sitä, että tieteellinen toiminta toteutetaan oman tieteenalan sääntöjen mukaan ja tutkimusta tehtäessä kunnioitetaan tutkimuksen kohteita, yhteiskuntaa, ekosysteemiä, ympäristöä ja kulttuuriperintöä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13.) Yleisten tieteellisten ohjeistusten lisäksi löytyy myös alakohtaista ohjeistusta hyvään tieteelliseen toimintaan. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia (2022) kokoaa ammatillista eettistä ohjeistusta, joka kohdentuu juuri sosiaalialaan.

Eettisesti kestävässä tutkimuksessa liittyy vahvasti myös lähteiden luotettavuus. Kirjallisuuskatsauksessa on erityisen tärkeää, että käytettävä aineisto on luotettavaa, jotta niistä tehtävä tutkimus voi myös olla luotettavaa. Kirjallisuuskatsausta tehtäessä tulee toteuttaa käytettävän aineiston laadunarviointi ja toteutetun kirjallisuuskatsauksen laadunarviointi (Vilka 2023, luku 3.2.1). Tässä tutkielmassa eettisyyttä vahvistaa se, että aineistona käyttämäni pääasialliset lähteet ovat vertaisarvioituja ja luotettavilla alustoilla julkaistuja

tutkimuksia. Julkaisualustoina on erilaiset kansainväliset alakohtaiset alustat, jotka ovat yhteiskunnallisesti arvostettuja ja yleisesti luotettavana pidettyjä.

Keräämäni ja käyttämäni aineiston kansainvälisyys luo tiettyjä haasteita ja erityispiirteitä tutkimukselle. Eri maissa saatuja tutkimustuloksia on vaikeaa tai jopa mahdotonta yleistää koskemaan kaikkia maita. On siis huomattava, että osa tuloksista ei päde muissa maissa tai on yleistettävissä vain tiettyihin maihin. Mielestäni kansainvälinen aineisto antaa kuitenkin hyvän pohjan tarkastella lapsiperheköyhyyttä laajasti. Kansainvälisten tutkimusten kautta voi löytyä uusia ideoita ja yhteyksiä, joita voi kokeilla myös muualla kuin tutkimuksen toteuttamismaassa.

Lisäksi aineiston kansainvälisyyteen liittyen joidenkin sanojen kääntäminen englannin kielestä suomen kieleen on haastavaa, jos sanavalintoihin liittyy sävyeroja eikä suomenkielistä tarkkaa vastinetta englannin kielen sanalle löydy. Tällaisissa tilanteissa joudun tulkitsemaan tekstin kautta ja käyttämään tarkkaa harkintaa suomenkielisten sanojen valinnoissa. Eettisestä näkökulmasta käännössanojen valinta on tärkeä toteuttaa mahdollisimman tarkasti, jotta tieto pysyy muuttumattomana. Kansainvälinen aineisto antaa siis hyvät lähtökohdat lapsiperheköyhyyden tutkimiselle, kunhan pitää mielessä sen, että maailmanlaajuisia yleistyksiä niistä ei voi kovinkaan usein tehdä.

Aiheena lapsiperheköyhyys on arka ja siihen kiinnitän huomiota läpi koko tutkielman. Tarkastelen aihetta objektiivisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Pyrin sanavalinnoillani käyttämään kieltä, joka ei loukkaa ketään. Tuon esiin erilaisia näkökulmia, jolloin tuotettu tieto on mahdollisimman objektiivista. Pohjaan kaiken tiedon tutkimuksiin, jolloin työni pysyy objektiivisena ja totuudenmukaisena. Kerron myös avoimesti, miten etenen tutkimuksessani aineistonhankinnasta analyysiin, jotta tutkimuksen tekeminen pysyy mahdollisimman läpinäkyvänä ja tutkimus on myös toistettavissa.

Tiedostan, että minulla itselläni on ennakkokäsityksiä ja oletuksia lapsiperheköyhyydestä omien kokemusteni kautta, mutta ymmärrän, että nämä käsitykset eivät saa vaikuttaa tutkimukseni etenemiseen ja toteutumiseen. Osa aineistosta nostaa erilaisia tunteita pintaan ja tuottaa ristiriitoja omien kokemusten herättämien ajatusten ja tutkimuksen tuottaman tiedon välille. Ymmärrän, että en saa antaa näiden tunteiden vaikuttaa analyysiini ja arviointikykyyni. Käytän kokemuksiani kuitenkin voimavarana tutkimuksen empiirisessä osiossa tukemaan tutkimustuloksia, mutta ilmaisen selkeästi, milloin puhun omien kokemusten kautta ja milloin taas faktapohjaisista tutkimustuloksista.

Tulevana sosiaalityöntekijänä lapsiperheköyhyys ilmiönä herättää minussa monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Lähtökohtaisesti on yleinen mielipide, että lapsiperheiden köyhyys on huono asia ja siihen pitäisi vaikuttaa. Minusta kuitenkin tuntuu, että tämän ajatuksen ilmoille päästämisen jälkeen monet ihmiset jättävät aiheen sikseen, jos se ei heitä tai heidän läheisiään erityisemmin koske. Jos asia on taas itseä koskeva, voi voimavarat olla vähäiset, eikä asioihin aktiivisesti vaikuttaminen ole sen takia mahdollista. Lapsiperheiden köyhyys on monen huonosti olevan asian summa, mutta juurisyitä on vaikeaa ja monimutkaista selvittää ja niihin vaikuttaminen vielä vaikeampaa. Tämän takia aiheen edessä tulevana sosiaalityöntekijänä tunnen itseni monesti toivottomaksi ja kädettömäksi; mitä nyt yksi ihminen millekään mitään mahtaa. Lisäksi lapsiperheiden köyhyyteen vaikuttamiseen liittyy monenlaisia päätöksiä ja eriäviä mielipiteitä. Kun toiselle annetaan, on se joltain toiselta pois. Pohjakysymyksenä lieneekin, että kuka apua tarvitsee eniten. Tällaisten päätösten teko vaatii eettistä pohdintaa ja perusteltuja ajatuksia.

4 Lapsiperheköyhyys sosiaalialan tutkimuksissa

4.1 Tutkimusnäkökulmia lapsiperheköyhyyteen

Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimuksissa on tutkittu lapsiperheköyhyyttä useista eri näkökulmista. Tutkimuksia on tehty sosiaalityön työntekijöiden, poliittisten päättäjien sekä asiakkaiden näkökulmasta. Tutkimuksissa on tutkittu köyhyydelle esitettäviä syitä (Elliott ym. 2024), köyhyyden ilmenemismuotoja (esim. McCartan ym. 2018; Innes-Turnill 2023), köyhyyteen suhtautumista ja siihen vaikuttamista sosiaalityön (esim. Krumer-Nevo 2016; Saar-Heiman 2019; Saar-Heiman ym. 2023; Elliott 2024) ja sosiaalipolitiikan (esim. Leventi ym. 2019; Toikko ym 2021; Sirén 2024) näkökulmasta, köyhyyteen liittyvää diskurssia (esim. Gupta ym. 2018; Decoene ym. 2024) sekä asiakkaiden köyhyyteen liittyviä kokemuksia (esim. Säilävaara ym 2024; Sarkia 2024).

Lapsiperheköyhyyttä on sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan saralla tutkittu eniten tulopohjaisten ja subjektiivisten köyhyysmittareiden avulla, mihin viittaa jo luvun 2.3 koonti erilaisista köyhyysmittareista. Aapo Hiilamo ja kumppanit (2023) ovat kuitenkin ottaneet täysin uuden lähestymistavan tutkiessaan lapsiperheiden ylivelkaantuneisuutta maksuhäiriömerkintöjen kautta. Aiemmin lapsiperheiden taloudellista tilannetta ei ole tästä näkökulmasta tutkittu. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään maksuhäiriömerkinnän omaavien Suomessa asuvien vanhempien lasten määrä, niiden jakautuminen sukupuolen ja perhetyypin mukaan, sosioekonomisen aseman selittävyys eri perhetyyppien eroavaisuuksissa maksuhäiriömerkinnöissä sekä maksuhäiriömerkintöjen päällekkäisyyttä työttömyyden, matalan koulutuksen ja pienten tulojen kanssa. (Hiilamo ym. 2023, 145, 150–151.)

Taloudellista näkökulmaa jatkaen myös Sebastian Sirén (2024) tutki sitä, hillitseekö tulonsiirrot talouskasvun vaikutusta absoluuttiseen ja suhteelliseen lapsiköyhyyteen. Tutkimuksessaan hän vertailee 16 matala- ja keskituloisen valtion talouskasvua, valtionavustuksia ja lapsiköyhyyttä. Myös Chrysa Leventi kumppaneineen (2019) tutkivat tulonsiirtoja ja etsivät tutkimuksessaan kustannustehokkainta tapaa vähentää köyhyyttä tai rajoittaa sen kasvua. He vertailivat tutkimuksessa seitsemän erilaisen Euroopan Unioniin kuuluvan valtion menettelytapoja ja mittasivat niiden vaikutuksia köyhyyden kasvuun ja laskuun. Ilari Ilmakunnas kumppaneineen (2023) on taas tutkinut tulonsiirtojen roolia suurperheiden (3 lasta tai enemmän) köyhyysriskin pienentämisessä Euroopan Unionissa. He tutkivat suurten ja pienten perheiden eroa köyhyysasteen muutoksissa ennen ja jälkeen

tulonsiirtojen, sekä sitä, millaiset sosiaalietuudet ovat tärkeimpiä suurperheiden köyhyyden lievittämisessä. Timo Toikko kumppaneineen (2021) tutki ylimääräisen toimeentulotuen vaikutusta lastensuojelun tarpeeseen kuntatasolla.

Konkreettisen sosiaalityön tasolla tutkimuksissa nousee eniten esiin köyhyystietoinen sosiaalityö. Michal Krumer-Nevo (2016) käsittelee köyhyystietoisesta sosiaalityön paradigmaa. Claire McCartan kumppaneineen (2018) käsittelevät köyhyydenvastaista sosiaalityötä ja sen sisällyttämistä niin työntekoon kuin sosiaalityön opetukseenkin. Yuval Saar-Heiman ja kumppanit (2023) tutkivat kriittisen teorian ja käytännön lisäämistä organisatorisella tasolla julkisiin sosiaalipalveluihin. Saar-Heiman (2019) on tutkinut myös köyhyystietoista sosiaalityötä lastensuojelussa toteuttaen kriittisen reflektion kahdesta tapauksesta, joissa kuvataan ja käsitteellistetään köyhyystietoisesta paradigman panosta lastensuojelun käytäntöjen sosiaalisten puitteiden luomiseen.

Köyhyystietoisesta sosiaalityön lisäksi konkreettinen käytännön sosiaalityö nousee esiin esimerkiksi lastensuojelun, sosiaalityöntekijöiden näkemysten ja köyhyyteen esitettyjen ratkaisujen ja apukeinojen kautta. Lastensuojelullinen näkökulma ilmenee esimerkiksi Saar-Heimanin (2019) tutkimuksessa lastensuojelun kriittisestä sosiaalityöstä. Myös Toikon ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa käsitellään lastensuojelua tutkittaessa ylimääräisen toimeentulotuen vaikutusta lastensuojelun tarpeeseen. Lastensuojelua käsittelee myös Guptan ja kumppaneiden (2018) tutkimus lastensuojeluun liittyvistä diskursseista. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä köyhyydestä nousee esiin Elliottin ja kumppaneiden (2024) tutkimuksessa sosioekonomisen ulottuvuuden näkyvyydestä päivittäisessä lapsi- ja perhesosiaalityössä Walesissa. Tutkimuksessa he muun muassa haastattelevat sosiaalityöntekijöitä heidän näkemyksestään köyhyyteen ja sen parissa työskentelyyn. Apukeinona ja ratkaisuna lapsiperheköyhyyteen esittää köyhyystietoista sosiaalityötä esimerkiksi McCartan ja kumppanit (2018) sekä Saar-Heiman (2019).

Poliittinen diskurssi paljastaa vallalla olevan käsityksen köyhyydestä sen hetkisessä poliittisissa keskusteluissa. Tämän tutkiminen antaa mielenkiintoista näkökulmaa siitä, millaisin perustein ja asentein köyhiä koskevia päätöksiä tehdään. Decoene ja kumppanit (2024) ovat tutkineet Belgian Flanderissa poliittisten päätösten tekijöiden diskurssia koskien lastensuojelua ja köyhyyttä tutkien esimerkkejä hegemoniasta, maalaisjärjestä ja terveestä järjestä. Anna Gupta kumppaneineen (2018) tutki Englannissa Listerin tunnustamisen ja kunnioituksen politiikan (”a politics of recognition&respect”) lisäämistä lastensuojeluun etsien positiivista vaikutusta lastensuojelun tasoon ihmisoikeuksien ja sosiaalioikeuden näkökulmasta sekä vaikutuksia lastensuojeluun liittyvään diskurssiin.

Sosiaalityön tutkimuksissa on myös tutkittu köyhyydestä kärsivien ihmisten kokemuksia lapsiperheköyhyydestä. Jenny Säilävaara kumppaneineen (2024) on tutkinut pienituloisten yksinhuoltajaäitien kokemuksia köyhyydestä Suomen hyvinvointivaltiossa. Aino Sarkia (2024) taas tutkii väitöskirjassaan vähävaraisten lapsiperheiden vanhempien ja lasten kokemuksia virallisesta ja epävirallisesta taloudellisesta avusta Suomessa. Myös Debbie Innes-Turnillin (2023) tutkimuksessa keskitytään asiakkaiden kokemuksiin tutkittaessa yksittäisiä tarinoita lasten kaltoinkohtelusta. Lisäksi Guptan ja kumppaneiden (2018) tutkimuksessa esiintyvä tunnustuksen ja kunnioituksen politiikka korostaa köyhyydessä elävien ihmisten äänen kuuluvuuden tärkeyttä.

Näkökulmia tutkimuksille on siis monia. Kun tarkastellaan lapsiperheköyhyyttä usean eri näkökulmista ilmiötä tarkastelevan tutkimuksen kautta, saadaan köyhyydestä mahdollisimman laaja ja totuudenmukainen kuva. Tulotasoon keskittyvät tutkimukset antavat hyvin tietoa perheiden taloudellisesta tilanteesta, mutta tulotasot eivät kerro koko totuutta. Köyhyyden kokemuksia tutkittaessa saadaan taas arvokasta tietoa siitä, millaisena ihmiset oman tulotasonsa kokevat esimerkiksi menoihinsa ja pärjäämiseensä nähden. Tämä on tärkeä näkökulma, koska köyhyys on monesti pohjimmiltaan kokemuskysymys. Kuten jo luvussa 2 kävi ilmi, on köyhyyttä hyvä myös mitata useampaa mittaria yhtä aikaa käyttäen. Tämä tukee ajatusta siitä, että eri tavoin kerättyjen tietojen yhdistäminen antaa mahdollisimman luotettavan kuvan lapsiperheköyhyydestä.

4.2 Lapsiperheköyhyyden kuva sosiaalityön silmin

Köyhyyttä on kuvattu sosiaalityön käytännön tapetiksi: se on liian suuri puututtavaksi ja liian tuttu huomattavaksi. Tämä on voinut johtaa siihen, että materiaalisen puutteen suhdetta lastensuojelun asiakkuuteen ei ole tutkittu tarpeeksi. Viime vuosikymmeninä on myös esitetty väitteitä siitä, että sosiaalityön käytäntö on muuttunut liian yksilökeskeiseksi, jolloin paikannetaan riskit ja tuen tarpeet perheissä tarkastellen tiukasti vanhempien käyttäytymistä, mutta huomiota ei kiinnitetä rakenteellisiin tekijöihin eikä niihin ympäristöihin, missä perheet asuvat. (Elliott ym. 2024, 3392.) Näihin ympäristöihin lukeutuu muun muassa perheen sosioekonominen tilanne ja yhteiskunnallinen asema.

Elliott kumppaneineen (2024) tutki Yhdistyneessä kuningaskunnassa, miten lapsi- ja perhesosiaalityön käytäntö vastaa asiakkaiden köyhyyteen. Tutkimuksessa käytettiin useita tiedonkeräystapoja; käytännön tarkkailua ja teemahaastatteluja sosiaalityöntekijöiden ja johtajien kanssa, fokusryhmiä, päätöksentekoprosessin kartoittamista sekä perheiden taupauskertomusten tutkimista. Tutkimuksessa huomattiin, että perheiden köyhyydestä puhuttaessa sosiaalityöntekijät syyllistivät perheitä ja tekivät yleistyksiä tietyistä kaupunginosista tai alueista ja niissä asuvista ihmisistä. Tämä perheen syyllistäminen korostaa sitä liiallista individualistista näkökulmaa, josta sosiaalityötä on syytetty. Joidenkin sosiaalityöntekijöiden puheissa korostui perheen vanhempien syyttäminen, ja erityisesti esiin nousi äidin syyttäminen perheen köyhyydestä. (Elliott ym. 2024, 3398.)

Sosiaalityöntekijöiden köyhyyteen liittyviä mielipiteitä ja käsityksiä kartoittavia tutkimuksia ei ole tehty kovinkaan paljoa. Varsinkin tuoretta tutkimusta tästä näkökulmasta on vain vähän. Ei siis voida yleistää, että kaikki, tai edes suurin osa, sosiaalityöntekijöistä olisi samaa mieltä Elliottin ja kumppaneiden (2024) tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkimusta aiheesta tarvittaisiin lisää, jotta voitaisiin muodostaa edes jonkinlainen kuva siitä, mitä valtavirta sosiaalityöntekijöistä ajattelee.

Sosiaalityöntekijöiden antama näkökulma lapsiperheköyhyyteen on tärkeä, mutta monesti realistisen kuvan ilmiöstä saa myös haastattelemalla ihmisiä kokemuspohjalta. Lapsiperheköyhyyteen liittyvissä sosiaalityön tutkimuksissa on haastateltu erikseen niin äitejä, kaikkia vanhempia kuin lapsiakin. Säilävaara ja kumppanit (2024) tutkivat yksinhuoltajaäitien koettua köyhyyttä Suomessa. He kutsuivat tutkimukseen mukaan kaikki naiset, jotka kokivat kuuluvansa työssäkäyvien köyhien ryhmään, eivätkä käyttäneet esimerkiksi tulorajoja osallistujien karsimiseen. Tutkimukseen osallistuneita naisia pyydettiin kirjoittamaan heidän jokapäiväisestä elämästään sekä kokemuksistaan liittyen esimerkiksi mahdollisiin sosiaalietuuksiin. Aineistoa kerättiin vuosina 2015 ja 2021 ja yhteensä tutkimukseen osallistuneita äitejä oli 191, joista yksinhuoltajia oli 78. Köyhiä äitejä yhdistäviä tunnekokemuksia olivat puutteen kokemukset, oikeudenmukaisuuden tunne, tarve ammatinvalintaan, kokemus suhteellisesti paremmassa asemassa olemisesta kuin jotkut muut, tunne tarpeesta hallita köyhyyden näkymistä, arvostelluksi tulemisen tunne, syyllisyys, yksinäisyys, riippuvaisuus, masentuneisuus sekä toiveikkuus ja toivottomuus. (Säilävaara ym. 2024, 519–522.)

Köyhyyden nostattama tunneskaala on laaja ja vaihtelee ihmisestä riippuen. Tämän takia on tärkeää tehdä aiheesta laajasti tutkimuksia, jotta mahdollisimman suuri osa köyhyyden tunne-elämän vaikutuksista saataisiin selville. Tunteista avoimesti puhuttaessa

yksittäisten perheiden tilanteissa olisi sosiaalityöntekijälläkin monesti helpompi auttaa, kun pystyttäisiin ottamaan paremmin huomioon äidin ja myös muiden perheenjäsenten tunteet. Ajattelen, että kun köyhyyden herättämät tunteet tiedostetaan yhteisesti, on aiheesta keskusteleminen helpompaa ja näin ollen sopivien apukeinojen löytäminenkin sujuvampaa.

Äitien kokema puute näkyy ajatuksena lasten edun edelle laittamisesta omiin tarpeisiin nähden. Monet äidit kertoivat, että he eivät syöneet tai ostaneet itselleen mitään turvataksien lastensa ravinnon ja vaatetuksen. Useissa vastauksissa puhuttiin halusta olla hyvä ja huolehtiva äiti köyhyydestä huolimatta. Oikeudenmukaisuuden tunne antoi äideille luottamusta siitä, että he voivat olla hyviä äitejä ja toivoivat lastensa saavan paremman tulevaisuuden. Äidit voivat kokea onnistuvansa vanhempina taloudellisista ongelmista huolimatta, kun lasten tulevaisuus on lapsuutta parempaa. Osa äideistä kertoi tukevansa aikuisiakin lapsia taloudellisesti, mikä voi viitata ylisukupolviseen köyhyyteen. Suomalaiset äidit kirjoittivat enemmän häpeästä kuin arvostelluksi tulemisen tunteesta. He kokivat häpeää jatkuvasta köyhyydestä, joka näkyi itseään muihin vanhempiin ja perheisiin verratessa esimerkiksi matkustelun, lasten harrastusten sekä uusien tavaroiden ja auton puutteesta. Ainoana vanhempana äidit kokivat myös itsensä syrjityksi ja yksinäiseksi. Esiin nousi myös opiskelun mahdottomuus, mikä johti matalapalkkaiseen työpaikkaan, mikä taas vahvisti köyhyyttä. (Säilävaara 2024, 522–526.)

Köyhien vanhempien kokemuksia käsittelevää tutkimusta lukiessani huomasin vertaavani kertomuksia omien vanhempieni elämään perheemme köyhimmillä ajoilla. Lapsena tarkkaillessani vanhempieni käytöstä huomasin, että he eivät ostaneet itselleen asioita, joita olisivat tarvinneet. Lapsilleen he yrittivät taata tarvittavat tavarat ja osallistumiset kaikkeen, mihin kaveritkin pääsivät. Kuitenkaan esimerkiksi lomamatkoja tai ravintolassa syömisä ei meidän lapsuudessamme nähty ja monesti myös koin epäreiluuden tunteita vertailllessani perhettämme kavereiden perheisiin. Tiedän, että vanhempani kokivat usein häpeää tilanteestamme, mutta yrittivät peittää sen meiltä lapsilta. Kuten minäkin, uskon että myös suuri osa muista köyhien perheiden lapsista, aavistaa ja ymmärtää, että perhe on taloudellisesti heikommassa asemassa moniin muihin verrattuna. Tiedän, että vanhempani halusivat antaa meille mahdollisimman normaalin lapsuuden ja siksi raha-huolista myös vaiettiin lasten kuullen. Huomaan, että muillakin perheillä tilanteet ovat voineet olla hyvinkin samanlaisia kuin meillä, vaikka sitä en lapsena olisikaan ymmärtänyt.

Guptan ja kumppaneiden (2018) käyttämässä Listerin teoriassa käsitellään toiseuttamisasetelmaa, jossa jaetaan ihmiset meihin ja heihin (othering). Köyhyydessä elävät ihmiset ovat kokeneet tulleen toiseutetuiksi ja jääneensä ”heihin toisiin”, joka muokkaa sitä, miten muut ihmiset heistä puhuvat ja heitä kohtaan käyttäytyvät. Osa Sarkian (2024) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista näkivät tämän rakenteen, mutta eivät suostuneet jäämään ”heiksi toisiksi”, vaan vahvistivat omaa asemaansa toimijana. Tämä näkyi siinä, että he vaativat oikeudenmukaisuutta eivätkä suostuneet tyytymään hyväosaisten päätöksiin, jos ne eivät vastanneet heidän oikeuskäsitystensä.

Yksinhuoltajaäidit ovat yliedustettuna sosiaalietuuksien saajissa. Säilävaaran ja kumppaneiden (2024) tutkimuksessa etuuksista yksinhuoltajaäideillä nousi eniten esiin asumistuki. Osa äideistä ei halunnut ottaa mitään apua vastaan, vaan pitivät ylpeyden ja itsekunnioituksen asiana sitä, että he pärjäsivät ilman tukia tai etuuksia. Useat äidit olivat kuitenkin riippuvaisia sosiaalietuuksista. Riippuvaisuus muista voi aiheuttaa lisää häpeää siitä, että kokee olevansa kykenemätön huolehtimaan perheestään itse. Myös Sarkian (2024) tutkimuksessa nousi esiin vanhempien kokemukset toimeentulotuen nöyryyttävydestä. Toimeentulotukea saatettiin jättää hakematta, vaikka siihen olisi ollut oikeus, koska sen hakeminen tuntui vastenmieliseltä ja häpeälliseltä.

Vanhemmat, erityisesti yksinhuoltajaäidit, kokevat ristiriitaisena sen, että he haluaisivat olla läsnä olevia vanhempia, jotka viettävät perheen kanssa aikaa. Osa pohtii luvussa 2.1 esittelemääni kannustinloukkoa ja sen houkuttelevuutta. Pienipalkkaisen työpaikan palkan ja työttömänä saatavien etuuksien ero on niin pieni, että välillä haluaisi jäädä vain lasten kanssa kotiin, jotta voisi viettää enemmän aikaa perheenä. Useimmat vanhemmista kuitenkin arvostivat työpaikalla syntyviä sosiaalisia kontakteja ja toisaalta osa koki myös kunnia-asiana töissä käymisen ja omasta perheestä sitä kautta itse huolen pitämisen. Lasten vastauksia katsottaessa esiin nousi se, että lapset ovat usein hyvin perillä perheen taloudellisesta tilanteesta. Osa lapsista kertoi, että vanhemmat eivät puhu kaikesta avoimesti, mutta he kuuntelevat välillä salaa vanhempien keskusteluja rahasta ja haluavat tietää tilanteen. Toisaalta osa lapsista kertoi, että raha-asioita käsitellään todella avoimesti, mikä kokemuksen mukaan auttaa lapsia ymmärtämään ja oppimaan rahankäyttöä. (Sarkia 2024, 122, 190, 193.)

Kokemuksista talouslukuihin siirryttäessä maksuhäiriömerkintöjen kautta tarkasteltuna lapsiperheköyhyys näyttäytyy enemmän yhden vanhemman perheiden ongelmana verrattuna kahden vanhemman perheisiin. Kahden vanhemman perheissä maksuhäiriömerkintöjä oli isistä 8 prosentilla ja äideistä 7 prosentilla, kun taas yhden vanhemman talouksissa

merkintöjä oli 19 prosentilla isistä ja 22 prosentilla äideistä. Myös perheen koon nähtiin vaikuttavan asiaan. Jos lapsia oli yli neljä, yhden vanhemman talouksissa äideistä 43 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Yhden vanhemman perheissä eroa on sillä, onko vanhempi äiti vai isä, sillä 41 798 lasta asuu perheessä, jossa yksinhuoltajaäidillä on maksuhäiriömerkintä, kun 5123 lasta asuu perheessä, jossa merkintä on yksinhuoltajaisällä. (Hiilamo ym. 2023, 150.) Tässä on toki otettava huomioon se, että kokonaisuudessaankin yksinhuoltajaäitejä on Suomessa enemmän kuin yksinhuoltajaisia. Luotettavan vertailun toteutumiseksi pitäisi laskea yksinhuoltajaäitien ja -isien määrään skaalattuna niiden osuus, joilla maksuhäiriömerkintä on. Tällöin voitaisiin vertailla maksuhäiriömerkinnän omaavien yksinhuoltajaäitien osuutta kaikista yksinhuoltajaäideistä maksuhäiriömerkinnän omaavien yksinhuoltajaisien osuuteen kaikista yksinhuoltajaisista.

Talouden tarkastelun lisäksi lapsiperheköyhyys näyttyy monin tavoin myös arkielämässä. Saar-Heimanin (2019) tutkimuksessa kuvataan Israelissa tapahtunutta tapausta, jossa lapsi erotettiin päiväkodista äidin velkojen takia. Äiti kävi osa-aikatoivissa ja oli lapsensa yksinhuoltaja. Toisessa tapauksessa oli yksinhuoltajaäiti, jolla oli neljä lasta, joista yksi oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Hänen sosiaalityöntekijänsä kuvasi äitiä kyvyttömäksi, passiiviseksi ja heikoksi äidiksi. Perheen kodissa oli likaista, rikkinäisiä ikkunoita ja vaatteet ja tavarat olivat sekaisin. Lisäksi lapsista oli tehty ilmoituksia laiminlyöntiin liittyen. Jo näissä kahdessa tapauksessa nähdään, miten perheiden tilanteet eroavat toisistaan. Molemmat äidit olivat vähävaraisia ja tarvitsevat apua selvitäkseen arjesta.

Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimusten pohjalta lapsiperheköyhyys näyttyy monipuolisena, vaikeana ja tunteita herättävänä ilmiönä. Tutkimukset antavat näkökulmaa niin sosiaalityöntekijöiden, köyhyyttä kokevien ihmisten kuin taloudenkin osalta, vaikkakin tutkimuksia sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä aiheesta on saatavilla suppeasti. Köyhyyskokemusten perusteella lapsiperheköyhyys on häpeällinen, eristävä ja epätoivoa herättävä ilmiö. Vaikka lapsiperheköyhyys on erittäin mielenkiintoinen tutkimusaihe, antaa kokemustutkimukset muistutuksen siitä, ettei se ole pelkkä tutkimuskohde vaan myös monien perheiden arkielämään Lapsiperheköyhyys näyttyy eniten yksinhuoltajien sekä suurten perheiden kohtaamana ongelmana. Luvussa 4.3 paneudun tarkemmin perheiden köyhyysriskiä kasvattaviin tekijöihin, joten niiden käsittelyn päätin tässä luvussa jättää vielä suppeaksi.

4.3 Lapsiperheköyhyyden syitä ja seurauksia

Tutkittaessa eri kokoisten perheiden köyhyysasteita Euroopan Unionin alueella, huomattiin, että kolmen lapsen taikka neljän tai useamman lapsen perheillä köyhyysaste oli suurempi kuin yhden lapsen perheillä. Köyhyysaste oli suurilla perheillä korkeampi myös tulonsiirtojen jälkeen. Tätä perhekoosta johtuvaa eroa ei selitä esimerkiksi vanhempien määrä perheessä. (Ilmakunnas ym. 2023, 6.) Voidaan siis olettaa, että ainakin jollakin tasolla suurempi lasten määrä altistaa suuremmalle köyhyydelle.

Yksinhuoltajuus nousee esiin monissa lapsiperheköyhyyttä koskevissa tutkimuksissa. Zangel ja Van Lancker (2022) vertaavat äitejä, jotka eivät ole parisuhteessa, niihin äiteihin, jotka ovat parisuhteessa ja tutkii, miten vanhemmuuteen siirtyessä saadut perhe-etuudet vähentävät äitien taloudellisia haittoja myöhemmin elämässä. Aiemmistä samankaltaisista tutkimuksista he eroavat laajentamalla aihetta eri ikäluokkien vertailuun. Tutkimuksessaan he tutkivat, miten lapsilisä, vanhempainvapaa ja lastenhoito vaikuttavat myöhemmän elämän köyhyysriskiin, kun niitä annetaan vanhemmuuden alkuaikana ja vertaavat köyhyysriskiä parisuhteessa olevilla äideillä ja ilman parisuhdetta elävillä äideillä. Tutkimuksessaan he huomasivat, että ilman parisuhdetta olevat äidit elävät parisuhteessa olevia äitejä 16 prosenttiyksikköä suuremmalla todennäköisyydellä köyhyydessä.

Huoltajuusjärjestelyjen lisäksi myös lasten ikä ja vanhemmuuden kesto vaikuttaa äitien köyhyysriskiin. Jos äidin nuorin lapsi on ala-asteella, on köyhyyden todennäköisyys pienempi verrattuna nuorempien lasten äiteihin. Toisaalta taas yläasteikäisten lasten äideillä on kohonnut köyhyysriski muihin verrattuna. Muiden muuttujien pysyessä samana kauemman aikaa sitten äidiksi tulleilla on korkeampi köyhyysriski verrattuna vasta vanhemmaksi tulleisiin. Ajan myötä myös ilman parisuhdetta olevien äitien ja parisuhteessa olevien äitien välinen köyhyyskuilu suurenee; jokainen lisävuosi vanhemmuuden alkamisesta lisää parisuhteessa olevilla äideillä köyhyysriskiä 0,6 prosenttiyksikköä, kun ilman parisuhdetta olevilla äideillä köyhyysriski kasvaa 0,9 prosenttiyksikköä vuodessa. (Zangel & Van Lancker 2022, 167, 173–174.)

Myös Säilävaaran ja kumppaneiden (2024) tutkimuksessa keskitytään yksinhuoltaja äiteihin. Tutkimuksissa on huomattu, että vanhemman sukupuolella on jonkinlainen yhteys köyhyyteen. Suomi on maailmanlaajuisesti edistysellinen sukupuolten välisessä tasa-arvossa. Kuitenkin tilastoissa yhden vanhemman perheistä yli 84 prosentilla ainoa vanhempi tai huoltaja oli äiti. Koko Euroopan laajuisesti työssäkäyvien köyhyys lisääntyy

jatkuvasti ja tahattomat osa-aikatyöt ovat yleisempiä naisilla. Tämän seurauksena monilla perheillä ei ole kahden kokoaikatyön tuloja, vaikka asumiskustannukset ja naisvaltaisten työpaikkojen matala palkkataso sitä vaatisivatkin. (Säilävaara ym. 2025, 519.) Myös Zagelein ja Van Lanckerin (2022) tutkimuksessa nousee esiin yksinhuoltajaäitien matalampi sitoutuneisuus työmarkkinoille selittävänä tekijänä yksinhuoltajaäitien korkeampaan köyhyysriskiin. Työllistymisen, työttömyyden, matalapalkkaisuuden ja osa-aikatöiden kautta yksinhuoltajaäitien perheet ovat ainakin jossain määrin suuremmassa riskissä lapsiperheköyhyydelle verrattuna kahden vanhemman perheisiin.

Hiilamon ja kumppaneiden (2023) tutkimuksessa selvisi, että tulotasosta ja sukupuolesta riippumatta yhden vanhemman perheiden vanhemmilla on maksuhäiriömerkintöjä enemmän verrattuna kahden vanhemman perheiden vanhempiin, paitsi matalimmilla tulotasolla merkinnät ovat yleisempiä kahden vanhemman perheen isillä verrattuna yhden vanhemman perheen äiteihin. Kaikissa tuloluokissa kahden vanhemman perheissä isillä on äitejä enemmän maksuhäiriömerkintöjä. Yhden vanhemman perheissä matalatuloisilla äideillä on isiä enemmän merkintöjä, mutta korkeatuloisilla sukupuolet vaihtavat paikkoja. Kokonaisuutena tarkasteltuna ja perhemuoto huomioituna keskeisenä eroja luovana tekijänä on esimerkiksi taloudellinen tilanne ja koulutus, mutta sukupuolella ei niinkään vaikutusta asiaan ole. (Hiilamo ym. 2023, 153.) Maksuhäiriömerkintöjen valossa voidaan siis havaita, että matalatuloisilla yksinhuoltajaäideillä esiintyy eniten lapsiperheköyhyyttä. Maksuhäiriömerkinnät voivat tapauskohtaisesti näyttäytyä sekä syynä että seurauksena lapsiperheköyhyydelle.

Maksuhäiriömerkintöjen kautta lapsiperheiden köyhyyttä tutkittaessa huomattiin, että noin puolilla maksuhäiriömerkintäisellä vanhemmalla on samanaikaisesti joko työttömyyttä, matala koulutus tai molemmat näistä. Tutkimuksen perusteella ei voida kuitenkaan väittää tai todistaa, että työttömyys, matala koulutus tai pienet tulot johtaisivat suoraan maksuhäiriömerkintöihin, sillä merkintöjä ja muita huono-osaisuuden indikaattoreita esiintyi vain osittain päällekkäin. (mt., 154–155.)

Syitä, tai ehkä paremmin sanottuna riskitekijöitä, köyhyydelle löytyy siis monia. Päällimmäisinä voidaan nähdä yksinhuoltajuus, matalapalkkainen työ ja perheen koko. Tiedostan kuitenkin, että aineistovalintani ohjaavat myös riskitekijöiden löytymistä tiettyyn suuntaan. Yksinhuoltajuus on vahvasti esillä riskitekijöissä, mutta se voi johtua siitä, että aineistoni käsittelee erityisen paljon yksinhuoltajuutta. Tämä huomioiden voidaan kuitenkin todeta, että yksinhuoltajuus nostaa selvästi köyhyysriskiä, mutta se ei ole ollenkaan ainoa riskitekijä, eikä myöskään varma suoraan köyhyyteen tuomitseva asia.

Lapsuusajassa koetulla köyhyydellä voi olla sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin ja terveyteen. Vaikka kaikki köyhissä perheissä kasvavat lapset eivät kärsi hyväksikäytöstä, pahoinpitelystä tai laiminlyönnistä, kasvattaa köyhyyden vuorovaikutus muiden riskitekijöiden kanssa riskiä huonolle kohtelulle. Yhdistyneessä kuningaskunnassa köyhimmillä alueilla syntyneet lapset todennäköisemmin kuolevat ensimmäisen elinvuotensa aikana, painavat keskimäärin 200 grammaa vähemmän, ovat pulloluokinnassa, hengittävät passiivisesti tupakansavua, ovat ylipainoisia, kärsivät astmasta, kuolevat onnettomuuksissa ja heillä esiintyy myös suuremmalla todennäköisyydellä hampaiden reikiintymistä verrattuna lapsiin, jotka asuvat varakkaimmilla alueilla. Kolmen vuoden ikäisinä köyhien lasten ennustetaan olevan yhdeksän kuukautta kognitiivisessa kehityksessä jäljessä verraten varakkaamman taustan omaaviin lapsiin. (McCartan ym. 2018, 2.) Köyhyydellä on siis jo lapsuusajalla mahdollista vaikuttaa hyvinkin paljon lasten kehitykseen. Tutkimuksesta voidaan myös nähdä, että köyhyys on ainakin paikoittain myös alueellistunut ongelma. Tietyt alueet vetävät puoleensa enemmän vähävaraisia esimerkiksi halpojen vuokrien takia, kun taas varakkaammilla on mahdollisuus asua ”paremmilla” alueilla suurempien tulojensa ansiosta.

Lastensuojelun päätehtävä on suojella lapsia huonolta kohtelulta, kuten pahoinpitelyltä, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä. Huonoon kohteluun liitetään köyhyys, asumisen epävarmuus ja ruuan saannin epävarmuus. Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että taloudellisella epävarmuudella on selvä kytkös lastensuojelun tarpeeseen. (Toikko ym. 2024, 5.) Sellaisilla alueilla, joissa koetaan suurta puutetta ja kotitalouksilla on taloudellisia haasteita, on riski lasten hyväksikäytölle kohonnut. Etuuksia saavissa perheissä riski lapsen hyväksikäytölle on suurempi ja miesten työttömyys korreloi vahvasti lasten fyysisen pahoinpitelyn ja laiminlyönnin kanssa. Köyhillä vanhemmilla on myös huonompi todennäköisyys saada yhteisön tukea hyväksikäytön ja pahoinpitelyn vastustamiseen. (Innes-Turnill 2023, 183–184.) Myös Sarkian (2024, 162) väitöskirjassa nousi esiin se, että köyhyyden myötä verkostojen vähenemisen koettiin heikentävän hyvinvointia. Elliott kumppaneineen (2024, 3399) korostaa sitä, että vaikeuksia köyhyyden ja sosiaalityön keskellä lisää lasten kaltoinkohtelu, sillä köyhyys ja kaltoinkohtelu ovat erittäin vahvasti yhteydessä toisiinsa. Ei voida siis suoraan väittää, että köyhyys johtaisi lasten kaltoinkohteluun, mutta jonkinlainen yhteys näiden ilmiöiden välillä on. Tästä pitäisi myös sosiaalityöntekijöiden olla tietoisia.

Yhtenä köyhyyden syynä tai siihen vaikuttavana tekijänä voidaan pitää myös luvussa 2.2 käsittelemääni ylisukupolvista köyhyyttä. Sarkia (2024) nostaa esille ylisukupolvisen

köyhyyden muistuttaen, että vaikka köyhyydessä kasvaminen ei suoraan määritä tulevaisuutta, on köyhyyden periytyvyydestä vahvaa tutkimusnäyttöä. Lapsuuden kodissa koettulla köyhyydellä voi siis olla todella pitkät, jopa koko elämän kestävät, vaikutukset lapsiin. Tästä ei kuitenkaan vielä löydy kovin laajaa tutkimusta sosiaalialalta, joten tässä tutkielmassani sen käsittely jää vähäiseksi.

Erilaisten syiden ja seurausten tutkiminen ja koonti sai minut pohtimaan myös oman lapsuudenperheeni köyhyyden syitä ja seurauksia. Päälimmäiseksi syyksi olen ymmärtänyt toisen vanhemman sairastumisen, joka johti kyvyttömyyteen tehdä töitä. Meillä on suuri perhe, joka eli pitkän aikaa yhden keskipalkkaisen vanhemman palkkatulolla sekä melko pienillä sosiaalietuuksilla. Tässä siis ilmenee jo kaksi tutkittua riskitekijää köyhyydelle: sairaudesta johtuva pitkäaikaistyöttömyys sekä perheen suuri koko. Tätä vahvisti myös se, että kun lopulta molemmat vanhemmat taas olivat työkuntoisia, alkoi perheen taloustilanne parantua ja nykyään tilanne on taas hyvä. Tiedostan, että köyhyydellä on varmasti ollut omat vaikutuksensa koko perheeseemme, mutta ajattelen, että pahimmalta olemme välttyneet; esimerkiksi hyväksikäyttöä tai laiminlyöntiä ei perheessämme koskaan esiintynyt. Koen, että köyhyys on kuitenkin jättänyt leimansa ja osittain esimerkiksi puutteet taloustaidoissa. Toki en voi puhua kuin omasta puolestani, enkä täten yleistää ajatuksiani koskemaan koko perhettäni, saatikka sitten kaikkia muita lapsuuden köyhyyden kokeneita ihmisiä.

5 Lapsiperheköyhyyteen vaikuttaminen sosiaalityöllä

5.1 Sosiaalityöllä vaikuttaminen lapsiperheköyhyyteen

Lapsi- ja perhepalveluiden sosiaalityöntekijöiltä kysyttäessä köyhyyden keskeisyydestä sosiaalityössä vastaukset jakautuivat kahteen ryhmään. Toisen ryhmän mielestä köyhyys oli keskeinen osa heidän työtään. Esille nousi myös se, että on kuitenkin tärkeää muistaa, että kaikki köyhät perheet eivät tarvitse sosiaalityön asiakkuutta tai tukitoimia. Joidenkin sosiaalityöntekijöiden mielestä materiaallinen apu on liian myöhäistä siinä vaiheessa, kun perhe tai lapsi tulee sosiaalityön asiakkaaksi. Osa osallistujista halusi tarjota aikaista apua ja tukea perheille ja painotti aikaisen avun hyötyjä. Aikainen apu oli harvemmin materiaalista apua vaan keskittyi useammin vanhempien vanhemmuuden ohjaamiseen. (Elliott ym. 2024, 3399–3400.)

Sarkian (2024) tutkimuksessa nousi esiin se, että lapsia ja lapsiperheitä tarpeeksi tuke- malla voidaan vaikuttaa ylisukupolvisen köyhyyden kierteen katkaisemiseen. Vanhempien kertomuksissa nousi esiin pohdintaa siitä, miten lapsen saa kasvatettua taloudellisesti tiedostavaksi kuluttajaksi vahvistamatta köyhyyden leimaa. Sosiaalityössä taloudellisissa vaikeuksissa olevia asiakkaita voidaan auttaa esimerkiksi taloussosiaalityön keinoin, jonka pyrkimyksenä on vahvistaa vanhempien talouden hallintataitoja ja taloudellista resilienssiä. (Hiilamo ym. 2023, 156). Taloussosiaalityön keinoin voitaisiin siis tukea vanhempien taloustaitoja ja sitä kautta auttaa heitä opettamaan lapsilleen rahankäyttöä niin, että ylisukupolvisen köyhyyskierteen katkaiseminen olisi mahdollista.

Koen myös itse, että Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa eläminen antaa köyhyyskierteen katkaisemisen mahdollistavat lähtökohdat monelle aikuisuuteen astuvalle nuorelle. Lapsuudenkotini köyhyydestä huolimatta olen voinut itse edetä pitkälle opinnoisani hyvinvointivaltion tukemana ja ilmaisen koulutuksen ansioista. Tilanne olisi aivan toisenlainen, jos asuisin esimerkiksi maassa, jossa opiskeluun liittyy suuret lukukausimaksut eikä opiskelijoille ole tarjolla taloudellista tukea. On kuitenkin myös totta, että köyhässä perheessä kasvaneena minulla ei ollut talouden hallintataitoja aikuisuuden alussa. Jos tähän olisi ollut helposti saatavilla tukea ja apua, olisin säästynyt monelta vaikealta tilanteelta lapsuudenkodista muuttamisen jälkeisinä vuosina. Toki tämä kaikki on vain omaa kokemustani, eikä varmasti päde läheskään kaikkiin köyhissä perheissä kasvaneisiin.

Luvussa neljä esittelemäni tapaukset Saar-Heimanin (2019) tutkimuksesta etenivät sosiaalityön avulla parempaan suuntaan. Yksinhuoltajaäiti, jonka lapsi erotettiin päivähoitosta velkojen takia, sai sosiaalityön kautta tukea maksuihin ja neuvotteluapua päivähoitopaikan kanssa ja lapsi saatiin takaisin hoitoon. Äiti halusi vaikuttaa asioihin niin, ettei muut vanhemmat joutuisi samaan tilanteeseen. Työntekijän kanssa he tekivät töitä, jotta yleisesti käytössä olleet menettelytavat saataisiin muutettua. He osallistuivat tapahtumaan, jossa äiti pääsi kertomaan tapahtuneesta sosiaalioikeuden komitealle, joka myöhemmin muutti määräyksiä koskien päivähoitopaikkojen lupaa erottaa lapsi vanhempien velkojen takia. (Saar-Heiman 2019, 4.)

Toisessa tapauksessa, jossa äiti ei ollut kykenevä huolehtimaan kolmesta kotona asuvasta lapsestaan tarpeeksi hyvin, pyrittiin sosiaalityön avulla vahvistamaan äidin vanhemmuutta ja elämänhallintaa. Työskentely kesti kauan ja vaati pitkäjänteisyyttä, mutta lopulta äiti alkoi luottamaan työntekijään ja kertoi toivovansa, että koti olisi siistimpi. Tällöin sosiaalityöntekijä auttoi äitiä saamaan rahaa huonekaluihin. Äiti pyysi myös, että tapaamiset sisältäisivät käytännöllistä vanhemmuuden opastusta perheen rytmin, lasten nukkumaan laittamisen ja rajojen asettamisen suhteen. Äiti alkoi myös viemään lapsia iltapäivisin erilaisiin aktiviteetteihin. Tämän sosiaalityön kanssa työskentelyn seurauksena myös lasten kaltoinkohtelua koskeneet ilmoitukset loppuivat. (mt., 6.)

Guptan ja kumppaneiden (2018) tutkimuksessa nousi osallistujien kertomassa esiin se, että heidän mielestään sosiaalityöntekijät eivät kyenneet priorisoimaan asiakkaisiinsa tutustumista eivätkä sitä kautta pystyneet tunnistamaan yksilöllisiä piirteitä tai olosuhteita, olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia. Heistä tuntui, ettei sosiaalityöntekijät tiedosta niitä tekijöitä, jotka ovat perheen kontrollin ulkopuolella, kuten köyhyyden vaikutukset. Sosiaalityöntekijät näkivät esimerkiksi köyhyydestä johtuvat asiat asiakkaista johtuvina ja syyllistivät asiakkaita sellaisista asioista, joihin heillä ei ollut vaikutusmahdollisuutta. Vastaajat kokivat, että huostaanotot johtuen vanhempien kykenemättömyydestä muuttaa materiaalisia olosuhteitaan ja lieventää niistä syntyviä sosiaalisia ja psykologisia vaikutuksia, olivat rangaistuksia sellaisista asioista, joihin he eivät voineet vaikuttaa. Myöskään perheiden kehittymistä ajan myötä ei tiedostettu tai arvostettu sosiaalityöntekijöiden toimesta, vaan välillä perheen historia vaikutti asioihin enemmän kuin se, miten perhe oli muuttanut toimintaansa. (Gupta ym. 2018, 254.)

Voisimme siis olettaa, että ainakin asiakkaan näkökulmasta asiat voisivat sujua sosiaalityön kanssa paremmin, jos sosiaalityöntekijät osaisivat ja ehtisivät tunnistamaan paremmin perheiden yksilölliset olosuhteet. Tilannetta voisi helpottaa myös jo pelkkä

molemminpuolinen avoimempi kommunikointi ja sosiaalityöntekijän selkeät perustelut päätöksilleen. Edeltävän tutkimuksen pohjalta ajattelen, että olisi myös tärkeää, että sosiaalityöntekijällä olisi halua ja aikaa kuunnella perheitä ja heidän ajatuksiansa omasta tilanteesta enemmän ja ottaa ne huomioon päätöksenteossa.

Myös muissa tutkimuksissa nousi esiin vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden eroavat näkemykset perheen tilanteesta. Innes-Turnillin (2023) tutkimuksessa lasten hyväksikäytön selityksestä vanhempien ja sosiaalityön näkökulmasta nousi esiin se, että vaikka vanhemmat ja sosiaalityöntekijät olivat samasta asiasta huolissaan, oli heillä eriävät näkemykset tapahtuneen syistä. Vanhemmat keskittyivät enemmän syyttämään tapahtuneesta hyväksikäytöstä sitä, etteivät he olleet saaneet tarvitsemaansa apua. Sosiaalityöntekijöiden mielestä taas vanhemmat eivät nähneet lastensa kokemaa vahingoittamista samalla tavalla kuin sosiaalityöntekijät. Tutkimuksessa pystyvyydestä ja pystymättömyydestä puhuttaessa tarkoitetaan vanhemman kykyä huolehtia lapsensa hyvinvoinnista tai estää lasten joutumista vahingoitetuksi. Esimerkkitapauksessa äiti selitti pystymättömyytensä johtuvan sellaisen tiedon puutteesta, jonka hän oppi vasta vahingon jo satuttua. Sosiaalityöntekijä taas näki äidin toiminnan pystymättömänä ja vahingollisena vanhemmuutena. Päätöksenteossa avainasemassa oli sosiaalityöntekijän näkemys vanhemman kykenemättömyydestä pitämään lapsensa turvassa. Vanhemmat taas kokivat tarvitsevansa enemmän ohjeistusta ja tukea pystyäkseen olemaan parempia vanhempia. (Innes-Turnill, 2023, 187–188.)

Sekä Guptan ja kumppaneiden (2018) että Innes-Turnillin (2023) tutkimuksissa siis korostui se, että vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkemykset tilanteista eroavat monesti toisistaan. Tässä huomataan jo aiemmin luvussa neljä esille nostamani ongelma siinä, että joskus esimerkiksi köyhyys voi näyttäytyä laiminlyöntinä, vaikka vanhemmat eivät tahtoisi laiminlyödä lapsiaan. Toisaalta joskus laiminlyöntiä tapahtuu myös niin, ettei se ole vain köyhyyden seurausta. Tällaisissa tilanteissa sosiaalityöntekijän on tärkeää tunnistaa, milloin laiminlyönnin piirteet ovat vain seurausta köyhyydestä ja milloin taas ei. Sosiaalityöntekijän näkemys on monesti ratkaisevassa asemassa, minkä takia on erityisen tärkeää pyrkiä näkemään asioiden todellinen luonne. Tämän tunnistamisen avulla voidaan paremmin kohdentaa apu ja sosiaalityön toimet niin, että ne palvelevat parhaiten koko perheen hyvinvointia.

Vanhempien lisäksi myös sosiaalityöntekijöillä voi olla aika ajoin nurkkaan ahdettu olo. Decoene kumppaneineen (2024) tutki poliittisten päättäjien ja lastensuojelun organisaatiojohdon diskurssia lastensuojeluun ja köyhyyteen liittyen Belgiassa. Tutkimuksessa

nousi esiin, että etulinjan sosiaalityöntekijöitä kannustetaan kertomaan heidän arvokas tietämyksensä käytännön kokemuksesta lapsiperheköyhyyden kohtaamisesta. Kuitenkin lastensuojelusta vastuussa oleva valtion organisaatio on ottanut käyttöön riskipohjaisen lähestymistavan, joka on kyllä suunniteltu turvaamaan lasten hyvinvointia, mutta on erittäin vajavainen köyhyyteen liittyvässä työssä. Köyhyys nähdään tässä liian monimutkaisena asiana, eikä sitä tunnisteta erillisenä sosiaalisena ongelmana. On siis ristiriitaista pyytää sosiaalityöntekijöitä kertomaan kokemuksia köyhyyden kanssa työskentelystä, kun samaan aikaan sitä pidetään tabuna, josta ei voi organisaatiossa avoimesti keskustella. (Decoene ym. 2024, 1065–1066.)

Tutkimuksessa nousi esiin se, että lasten hyvinvointi ja turvallisuus ovat vahvasti yhteydessä perheen sosioekonomisen tilanteen ja erityisesti köyhyyden kokemusten kanssa. Päätävässä ja johtavassa asemassa olevat henkilöt ymmärtävät, että köyhyydellä voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. He nostavat esiin lasten oikeuksien periaatteet, mutta valitettavasti puhe jää usein epämääräiseksi ja määrittelemättömäksi. Vaikka lapsiperheköyhyys ongelmana tiedostetaan ja siihen vaikuttamisen tärkeys ymmärretään, jää lastensuojelun organisaation perusrakenne kyseenalaistamatta. (mt, 1066.)

Voidaan siis nähdä, että sosiaalityön asiakastyöllä on vaikea tilanne lapsiperheköyhyyden kanssa työskenneltäessä. Toisaalta asiakasperheiden vanhemmat tarvitsevat enemmän tukea ja apua, mutta organisaatiotasolta ei monestikaan ole selkeitä ohjeita tai käytänteitä lapsiperheköyhyyden kohtaamiseen. Sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen lapsiperheköyhyyteen vaihtelee varmasti henkilöstä, työpaikasta ja maastakin riippuen, mutta yleiskäsitys kaikilla on se, että lapsiperheköyhyys on sosiaalinen ongelma, johon vaikuttamiseen sosiaalityöllä tulisi löytyä keinoja. Olisi siis tärkeää, että ylimmästä johtoportaasta lähtien oltaisiin tietoisia lapsiperheköyhyydestä ja oltaisiin valmiita tekemään työtä sen pois kitkemiseksi.

5.2 Köyhyystietoisuus lapsiperhesosiaalityössä

Köyhyyden luonteen selittämiseen sosiaalityössä voidaan nähdä kolme paradigmaa, jotka ovat konservatiivinen paradigma, rakenteellinen paradigma ja *köyhyystietoinen paradigma*. Konservatiivisen paradigman mukaan köyhyys on kulttuuria, joka tulee näkyviin

köyhien ihmisten psykologisissa, perheeseen liittyvissä sekä yhteisöllisissä ominaisuuksissa. Sen mukaan kaikki tarpeellinen tieto tulee ammatillisesta tiedosta ja köyhät eroavat sosiaalisista ja moraalisisista normeista eläen muiden yhteiskunnan jäsenten kustannuksella. Rakenteellisen paradigman mukaan köyhyys on seurausta epätasa-arvoisista rakenteista ja instituutioista. Sen mukaan oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan ei kuulu köyhyys ja ajatuksena on uudelleenjaon etiikka. Köyhyystietoisien paradigman mukaan köyhyys on ihmisoikeusrikkomus. Sen mukaan tietoa köyhyydestä saa parhaiten palveluidenkäyttäjiltä. Köyhyystietoinen paradigma esittää ratkaisevaksi työmuodoksi palveluidenkäyttäjien kanssa muodostettua suhdetta tiedon muodostukseen ja interventioon, heidän tukemistaan, mikroaggressioiden tunnistamista ja torjumista sekä aktiivista sovittelua ja edunvalvontaa. (Krumer-Nevo 2016, 1795–1796.)

PAP eli köyhyystietoinen paradigma (Poverty-Aware Paradigm) antaa teoreettista, eettistä ja käytännöllistä kehystä kriittiseen sosiaalityöhön työskennellessä köyhien ihmisten kanssa sisältäen kolme periaatetta. Ensimmäinen periaate on se, että köyhyys käsitetään ihmisoikeusloukkauksena aineellisella, sosiaalisella ja symbolisella tasolla. Lastensuojelussa tämä tarkoittaa ymmärrystä siitä, että vanhemmuus köyhyydessä tarkoittaa vanhemmuutta sosiaalisen sarron alla ja vanhempien näkemistä aktiivisina tekijöinä, jotka kamppailevat köyhyyden kanssa ja tekevät parhaansa ollakseen parhaita mahdollisia vanhempia lapsilleen. Toinen periaate on, että tieto on sosiaalisesti rakennettu, minkä takia tieto köyhistä ihmisistä pitäisi rakentaa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisen suhteen pohjalta. Kolmas periaate on se, että sosiaalityöntekijän tulee irrottaa itsensä roolistaan yhteiskunnan säätäjänä ja astua asiakkaan rinnalle köyhyyden kanssa taistelussa. Lastensuojelussa tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä ei pidättäydy objektiivisena vanhemmuuden valmentajana vaan on kumppanina vanhemmille auttamassa luomaan hyvää suhdetta lapsiin ja vastustamaan sortavaa sosiaalista ympäristöä ja huonoja olosuhteita. (Saar-Heiman 2019, 2.)

Saar-Heiman kumppaneineen (2023) tutki Israelissa kehitettyä kriittisen sosiaalityön köyhyystietoista paradigmaa, jota kuusi vuotta kestäneessä prosessissa sisällytettiin yhteen sosiaalityön osastoon. Tämän osaston tutkiminen on hyvä keino kerätä tietoa köyhyystietoista sosiaalityöstä, sillä paikallinen johtoporras on ilmoittanut erikseen haluavansa kehittää kriittistä sosiaalityötä. Tutkimuksessa selvisi, että köyhyystietoinen sosiaalityö on auttanut sosiaalityöntekijöitä tavoittamaan perheitä, jotka eivät aiemmin ole olleet heidän tavoitettavissaan. Sen avulla on saatu parannettua perheiden tuloja ja oikeuksien saavuttamista sekä asiakasperheiden kokemuksia sosiaalityön asiakkuudesta. Lisäksi

köyhyystietoisen paradigman omaksuneet yksiköt olivat esimerkiksi onnistuneet rakentamaan yhteistyötä hyväntekeväisyysäätiön kanssa, josta perheille oli saatu materiaalista apua. (Saar-Heiman ym. 2023, 504, 506–507.)

Useissa sosiaalityön lapsiperheköyhyyttä koskevissa tutkimuksissa nousee esiin köyhyystietoinen sosiaalityö. Walesissa tehdyssä tutkimuksessa, jossa haastateltiin kahdella eri alueella työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä, köyhyystietoisuus oli enemmän esillä sillä alueella, jossa sijoitettuja lapsia oli vähemmän. Tällä alueella osa sosiaalityöntekijöistä osasi selkeästi kertoa, miten he paikansivat tarpeita perheissä laajemmassa kontekstissa. Tällöin köyhyys näyttäytyi osana perheen tilannetta ja se osattiin yhdistää realistisesti osaksi perheen kokonaistilannetta. Niin sanotusti huonommilla alueilla työskentelevien sosiaalityöntekijöiden asenteet olivat hälyttäviä, perheen vanhempia syyllistäviä. (Elliott ym. 2024, 3398, 3401.) Itselleni nousi ajatuksena se, että asenteita voisi parantaa inhimillisemmiksi ja köyhyystietoisemmiksi köyhyystietoisen sosiaalityön opetukseen panostamisella.

Köyhyystietoinen sosiaalityö perustuu siihen, että pohditaan, millaista köyhyys on ja miten köyhän ihmisen tunnistaa sekä millaista tietämystä ja työskentelyä tarvitaan köyhien kanssa työskenneltäessä ja miten sosiaalityöntekijä asemoi itsensä eettisesti köyhien kanssa työskennellessään (Krumer-Nevo 2016, 1794). Saar-Heimanin ja kumppaneiden (2023) tutkimuksessa esille nousseet köyhyystietoisen sosiaalityön positiiviset vaikutukset nähtiin pohjautuvan sille, että kaikki työntekijät hallintoa myöten näkivät osastonsa köyhyystietoisena palveluntarjoajana. Kaikki työntekijät pystyivät siis organisaation sisällä sosiaalityöntekijänä kysymään köyhyystietoisen sosiaalityön peruskysymyksiä itseltään ja muilta ja tätä kautta asemoimaan itsensä työkentälle ja toteuttamaan hyvää köyhyystietoista sosiaalityötä.

Kuten aiemmin olen nostanut esiin, perheissä, joissa ei ole varaa riittävään ruokaan, vaatteisiin tai suojaan, on vaarana se, että köyhyys näyttäytyy lapsen laiminlyöntinä. Köyhyystietoiseen sosiaalityöhön kuuluu myös se, että sosiaalityöntekijän tulisi pystyä erottamaan todellinen laiminlyönti ja köyhyydestä johtuvat laiminlyönnin piirteet toisistaan. Sosiaalityöntekijöille pitäisi myös opettaa ymmärtämään, miten köyhyys voi vaikuttaa heidän päätöksentekoonsa ja tukea heitä refleктоimaan ja auttaa heitä tuntemaan olevansa valmiita ja vastaamaan köyhyiden vaikutuksiin lasten ja perheiden elämässä. (McCartan 2018, 3–4.)

Saar-Heiman (2019) muistuttaa, että köyhyystietoinen sosiaalityö vaatii sosiaalityöntekijältä emotionaalista paneutumista ja suhtautumista sekä suurta ammatillista vastuuta. Tämän takia on tärkeää, että sosiaalityöntekijällä tulee olla ammatillinen tuki, kunnollinen koulutus, vakaa johto sekä tarpeeksi aikaa keskittyä perheeseen. Tämä on vaikeaa nykyisessä uusliberalistisessa hyvinvointi- ja lastensuojelupolitiikan kehityksessä. Hän pohtii myös sitä, miten asiakasperheen köyhyys vaikuttaa sosiaalityöntekijän näkemykseen vanhemman kyvykkyydestä toimia vastuullisena vanhempana. Riskinarviointitilanteeseen vaikuttaa sekä asiakkaan että sosiaalityöntekijän sosiaalinen asema. (Saar-Heiman 2019, 6–7.) Tämän takia olisi tärkeää, että sosiaalityöntekijöille olisi opetettu köyhyystietoista sosiaalityötä. Tällöin sosiaalityöntekijä osaisi katsoa tilannetta enemmän vanhemman näkökulmasta ja ilman ennakkoluuloja.

5.3 Sosiaalipolitiikka lapsiperheiden tukena tai tuomitsijana

Liitän tässä tutkielmassa sosiaalipolitiikkaan tulonsiirrot ja sosiaalietuudet. Tämän teen sen takia, että kaikkia julkisia sosiaalipalveluja määrittää poliittiset päätökset ja linjaukset. Käsittelen siis tässä luvussa julkisen sektorin tulonsiirtoja sekä sosiaalietuuksia, joista köyhät lapsiperheet voivat saada apua taloudelliseen tilanteeseensa. Tätä painottaa myös Decoene kumppaneineen (2024, 1053) muistuttaessaan, että vaikka lastensuojelun työntekijät voivat käyttää harkintavaltaa köyhyyden kanssa työskennellessään, politiikka ja organisatorinen kulttuuri vaikuttaa ratkaisevasti siihen, onko sosiaalityöntekijöiden pyrkimykset vaikuttaa perheiden köyhyyteen epävirallisia ja piilossa vai tuetaanko niitä lastensuojelun köyhyystietoisien työn vahvistamiseksi.

Decoene kumppaneineen (2024) havaitsi tutkimuksessaan Belgiassa päättäjien diskursista sen, että päättäjät näkivät köyhyyden rakenteellisena ongelmana, johon tarvitaan hallitukselta rakenteellisia päätöksiä. Kuitenkaan lastensuojelulla ei ole määrättyä köyhyydenvastaista menettelytapaa, vaan päättäjät puhuivat etulinjan sosiaalityöntekijöiden aloitekyvyn tärkeydestä perheiden tarpeiden tukemiseksi. Esiin nousi myös ajatuksia siitä, että olisi erityisen tärkeää olla virallinen köyhyyspolitiikka, jolla olisi vaikutus kansainväliseen lastensuojeluun, ja joka vaatisi selkeän aseman yhteiskunnallisessa ja poliittisessa köyhyyskeskustelussa. Osa ajatteli, että tämä antaisi myös etulinjan

sosiaalityöntekijöille tukea työhön köyhyden ja epätasa-arvon kanssa. (Decoene ym. 2024, 1059–1060.)

Ilmakunnas kumppaneineen (2023) tutki sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutusta suurten perheiden köyhyden vähentämiseen Euroopan Unionin alueella. Tutkimuksessa verrattiin köyhyysasteita ennen ja jälkeen tulonsiirtojen isoissa perheissä ja verrattiin näitä tuloksia yhden lapsen perheisiin. Lapsiperheissä tulonsiirrot tekivät merkittävän vaikutuksen köyhyden vähentämiseen, vähentäen köyhyysastetta kolmen lapsen perheissä keskimääräisesti 43,4 prosentista 25,9 prosenttiin. Neljän tai useamman lapsen perheissä köyhyysaste väheni keskimääräisesti 65,5 prosentista 41,2 prosenttiin. Köyhyysaste tulonsiirtojen jälkeen vaihteli huomattavasti myös eri maiden välillä; Suomessa köyhyysaste oli pienin ollen kolmen lapsen perheissä 9,6 prosenttia kun taas Bulgariassa suurin ollen 56,4 prosenttia. Neljän tai useamman lapsen perheissä köyhyysaste oli suurin ollen pienimmillään Saksassa 18,5 prosenttia ja suurimmillaan Bulgariassa 77,6 prosenttia. Koska huomataan, että köyhyysasteiden muutos vaihtelee tulonsiirtojen jälkeen maasta riippuen, voidaan olettaa, että hyvinvointivaltiot osallistuvat eri asteisesti köyhyden vähentämiseen. (Ilmakunnas ym. 2023, 4–6.)

Tulonsiirtojen vaikutusta köyhyysasteeseen tutki myös Sirén (2024), jonka tutkimuksessa huomattiin, että menneinä vuosina tulonsiirrot on voitu yhdistää absoluuttisen lapsiköyhyden vähenemiseen, mutta suhteelliseen lapsiköyhyyteen sillä ei ole ollut samantilaista vaikutusta. Tutkimuksessa huomattiin, että yhteys talouskasvun ja suhteellisen lapsiköyhyden välillä oli negatiivinen tai positiivinen riippuen tulonsiirtojärjestelmän laajuudesta. Voi olla mahdollista, että haavoittuvassa asemassa olevissa kotitalouksissa elävien lasten nostaminen köyhyysrajan yläpuolelle olisi parhaiten mahdollista silloin, kun sosiaaliturva ja suotuisat talousmahdollisuudet vaikuttaisivat yhdessä sopivasti. (Sirén 2024, 66–67.) Tässä toki on jokaisen valtion yksilöllisesti tarkasteltava, millainen sosiaaliturvan taso toimisi parhaiten valtion sen hetkisen taloustilanteen kanssa.

Toikko kumppaneineen (2021) on tutkinut ylimääräisen toimeentulotuen vaikutusta lastensuojeluilmoitusten määrään kuntatasolla. Huomattavaa on, että tutkimus on tehty ennen hyvinvointialueiden muodostamista, jolloin täydentävästä toimeentulotuesta on vastannut kunta eikä hyvinvointialueet. Kuitenkin niin kunnan vastuun aikana kuin myös hyvinvointialueiden vastuun aikana täydentävä toimeentulotuki on ollut ja on edelleen sosiaalityön työväline köyhyyden vaikuttamisessa. Tutkimuksessa ylimääräistä toimeentulotukea ei voitu kuitenkaan yhdistää suoraan sosiaalityöhön. Tutkimuksen selkeä

johtopäätös oli se, että ylimääräinen toimeentulotuki vähentää taloudellisen epävarmuuden aiheuttamia lastensuojeluilmoituksia. (Toikko ym. 2021, 8, 15.)

Sarkian (2024) väitöskirjassa nousi esille se, että kaikki eivät edes ymmärrä olevansa oikeutettuja esimerkiksi toimeentulotuen saamiseen. Toisaalta tukien vastaanottamiseen liittyy myös häpeää ja omanarvontunnon heikkenemistä, jolloin oikeuden tiedostamisesta huolimatta tuet voivat jäädä hakematta. Ne vanhemmat, jotka tukia ottivat vastaan, kokivat, että viralliset menolaskelmat eivät vastanneet realistisesti lapsiperheiden todellisia menoja, eikä taloudellinen tuki näin ollen ole riittävää. He toivoivat tukien olevan sen tasoisia, että lapsen normaali elämä voitaisiin taata niiden avulla. Lapsen normaalin elämän takaamiseksi vanhemmat ovat kääntyneet julkisen avun lisäksi erilaisten kolmannen sektorin tekijöiden tukeen. Erityisesti yksinhuoltajilla nousi myös esiin kritiikkiä lapsilisää kohtaan; yksinhuoltajaperheissä tuki koetaan liian pienenä. Lisäksi osa vanhemmista kritisoi lapsilisän universaaliutta. (Sarkia 2024, 120–122, 126.)

Seitsemää Euroopan maata tutkittaessa huomattiin, että kun lapsilisää nostettiin 20 prosentilla, köyhyys väheni 0,9–1,3 prosenttiyksikköä maissa, joissa oli ennestään suurimmat lapsilisät. Lapsilisän nosto 90 prosentilla vähensi köyhyyttä vähintään yhdellä prosenttiyksiköllä kaikissa maissa; eniten köyhyys väheni suuremman lapsilisän maissa vähentyen enimmillään 4,8 prosenttiyksikköä. (Leventi ym. 2019, 34.) Kuitenkin tutkittaessa lapsilisän määrän vaikutusta äitien köyhyysriskiin huomattiin, että lapsilisään taloudellisesti panostamisella ei ole huomattavia seurauksia äitien myöhemmän elämän köyhyysriskiin. (Zagel & Van Lancker 2022, 176.) Eroa näissä tutkimustuloksissa voi selittää esimerkiksi eri valtioiden väliset erot lapsilisässä, sekä Zagelin ja Van Lanckerin (2022) keskittyminen äitien köyhyyteen.

Zagel ja Van Lancker (2022) tutkivat lapsilisän, vanhempainvapaan ja päivähoidon eri tasoisen tarjoamisen vaikutuksia äitien köyhyysriskiin. Päivähoitoon panostaminen alentaa huomattavasti ilman parisuhdetta olevien äitien köyhyysriskiä myöhemmin elämässä. Parisuhteessa olevilla äideillä köyhyysriski taas kuitenkin kasvaa niissä maissa, missä päivähoidon tarjoamiseen panostetaan rahallisesti enemmän valtion puolesta. Vanhempainvapaaseen käytetty taloudellinen panostus taas toimii toisinpäin; suuremman taloudellisen panostuksen maissa parisuhteessa olevilla äideillä köyhyysriski on huomattavasti pienempi, kun taas ilman parisuhdetta olevilla äideillä köyhyysriski kasvaa huomattavasti. (Zagel & Van Lancker 2022, 176.)

McCartan kumppaneineen (2018) esittelee sosiaaalialalla köyhyiden vähentämiseen kehitettyjä ohjelmia. Näitä ovat tulonsiirrot, perustulo, perheen tukeminen, yhteisötasoiset vastaukset ja terveydenhuollon apu. Useat ohjelmat keskittyvät tulonsiirtoihin; veronsiirrot, verohyvitykset, asumistuki, ruokasetelit ja toimeentulotuki. Taloudellinen tuki auttaa perheitä suunnittelemaan ja budjetoimaan elämänsä paremmin. Kokeiluja perustulosta on toteutettu useissa maissa, kuten Kanadassa, Espanjassa ja Suomessa. Sen on uskottu auttavan ihmisiä parempaan budjetointiin, ruokavalioon ja terveyteen sekä antavan ihmisille itsekunnioituksen tunteen. Poliitiikan avulla perheitä voidaan tukea myös erilaisilla säädöksillä, jotka tukevan vanhempien työllisyyttä. On kuitenkin muistettava, että vaikka vanhempien työllisyyden tukemisella voi olla positiivisia seurauksia pitkällä tähtäimellä, ei taloudellisen tuen tärkeyttä voida unohtaa. Yhteisötasoiset ratkaisut taas tarkoittavat esimerkiksi yhteisöjen tukea vaikkapa vapaaehtoisjärjestöjen kautta. Tähän kategoriaan kuuluu myös esimerkiksi ruokapankit. (McCartan 2018, 5–7.)

Sirénin (2024) tutkimuksessa nähtiin, että julkisten palvelujen laatu voi olla vaikuttamassa talouskasvusta toimivamman lapsiperheiden köyhyiden vähentämisessä. Vaikka yleisesti ajatellaan, että talouskasvu on paras tie köyhyiden vähentämiseen, on epätodennäköistä, että pelkkä talouskasvu voisi poistaa köyhyyttä esimerkiksi seuraavan vuosikymmenen aikana. Historiaa tarkastellen on talouskasvun todellinen vaikutus köyhyiden vähenemiseen ollut erittäin vaihtelevaa. Yhteys talouskasvun ja absoluuttisen köyhyysasteen välillä oli jonkin verran vahvempi niissä maissa, missä tulonsiirtojärjestelmä oli laajempi. Talouskasvu oli selkeimmin apuna suhteellisen lapsiköyhyiden vähentämiseen silloin, kun se tapahtui yhdessä riittävän laajan tulonsiirtojärjestelmän kanssa. (Sirén 2024, 64,66–67.)

Leventi kumppaneineen (2019) tutki lapsilisän lisäksi sosiaaliavustusten ja tuloverorajan muutoksien vaikutusta köyhien henkilöiden määrään ja köyhyyskuiluun. Lapsilisän lisääminen oli tehokkain tapa vähentää köyhien määrää Kreikassa ja Unkarissa sekä pienentää köyhyyskuilua Italiassa ja Unkarissa. Lapsilisän vähentäminen lisäsi köyhien määrää eniten tietyillä säästöillä Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Unkarissa. Sosiaaliavustusten korottaminen oli kustannustehokkain köyhien määrän vähentäjä Belgiassa. Sosiaaliavustusten pienentäminen taas lisäsi köyhyyttä eniten Belgiassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Virossa sosiaaliavustusten muutos kumpaankaan suuntaan ei vaikuttanut köyhien määrään, mutta oli kustannustehokkain tapa pienentää köyhyyskuilua. Tuloverorajan muutoksella oli suurin vaikutus sekä köyhien määrään että köyhyyskuiluun Virossa. Tuloverorajan nostaminen oli myös kustannustehokkain tapa vähentää köyhyyttä ja

pienentää köyhyyskuilua Italiassa. (Leventi ym. 2019, 39.) On siis huomattavaa, että eri köyhyyteen vaikuttamisen tavat toimivat paremmin tietyissä maissa. Olisi siis järkevintä tutkia, mitkä muutokset juuri omaa maata parhaiten palvelevat ja sitä kautta lähteä rakentamaan köyhyyttä vähentävää yhteiskuntaa.

Lapsiperheköyhyyden riskitekijöitä tarkasteltaessa voidaan vetää tiettyjä johtopäätöksiä mahdollisista avun muodoista. Käyttämässäni aineistossa riskitekijöinä esiin nousi yksinhuoltajuus, perheen koko, työttömyys ja matala koulutus. Jos apua lähdetään pohtimaan näihin riskitekijöihin vastaaviksi, ajattelen yksinhuoltajien ja suurperheiden vahvemman yhteiskunnallisen tukemisen olevan avainasemassa lapsiperheköyhyyden torjumisessa. Esimerkiksi Sarkian (2024, 125) väitöskirjassa nousi esiin se, että yksinhuoltajaäidit näkivät lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen olevan liian pieni. Voisiko siis yksinhuoltajaperheiden köyhyyteen vaikuttaa tämän korotuksen kasvattamisella? Lisäksi jos pohditaan vanhempien matalan koulutuksen vaikutusta köyhyysriskiin, voitaisiin pohtia, miten aikuisena kouluttautumista pystyttäisiin tukemaan niin, että se olisi myös vähävaraisten perheiden vanhemmille mahdollista.

6 Yhteenveto

Lapsiperheiden köyhyyttä on tutkittu kohtalaisen paljon, mutta esimerkiksi suomalaisia tutkimuksia on huomattavan vähän. Näkökulmat vaihtelevat, mutta eniten sosiaalialan tutkimuksia löytyy sosiaalipolitiikan puolelta. Näissä lapsiperheköyhyyttä tarkastellaan eniten tulonsiirtojen kautta ja niiden vaikuttavuutta arvioiden ja vertaillen. Käytännön sosiaalityön alueella tehtyä tutkimusta lapsiperheköyhyydestä löytyy vain vähän. Myöskään muuta sosiaalityön, kuten rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvää, tutkimusta ei löydy paljoa. On ymmärrettävää, että esimerkiksi taloustutkimus keskittyy lapsiperheiden köyhyyteen enemmän kuin sosiaalityön tutkimukset, sillä talous on kuitenkin köyhyiden pohjakenttä. Ajattelen kuitenkin, että ilmiön laajempi tutkiminen sosiaalityössäkin olisi tärkeää, koska lapsiperheköyhyyttä esiintyy kuitenkin työssä jatkuvasti.

Ylisukupolvisesta köyhyydestä löytyy huomattavan vähän tuoretta tutkimusta sosiaalialalta, mutta muilta tieteenaloilta sitä löytyy enemmän. Olisin toivonut löytäväni aineistooni vähintään yhden tutkimuksen, jonka tutkimusaiheena ylisukupolvinen köyhyys olisi ollut, mutta rajauksieni kanssa tällaisia tutkimuksia en löytänyt. Jonkun verran ylisukupolvista köyhyyttä on tutkittu sosiaalityön pro gradu -tutkielmissa, mutta niitä en seulasani hyväksynyt lopullisiksi pääasiallisiksi lähteiksi. Mielestäni ylisukupolvista köyhyyttä pitäisi tutkia lisää sosiaalityön näkökulmasta, koska sitä kuitenkin ilmenee kaikissa asiakasryhmissä. Ylisukupolvisen köyhyiden lisäksi haluaisin nähdä lisää tutkimusta taloussosiaalityöstä. Aineistoissani se mainittiin vain yhdessä tutkimuksessa ja siinäkin melko ohimennen. Sen tutkiminen, vahvistaminen ja opettaminen voisi kuitenkin nostaa köyhien lapsiperheiden auttamisen paremmalle tasolle.

Ylimääräisen toimeentulotuen vaikutus lastensuojeluilmoitusten vähenemiseen on huomattava. Mielestäni olisi tärkeää nostaa tätä tekijää enemmän esille. Ylimääräinen toimeentulotuki toki vaatisi budjettia, mutta toisaalta se vähentäisi lastensuojeluilmoitusten määrää ja sitä kautta pienentäisi menoja lastensuojelussa. Päättäjien olisi tärkeää pohtia, kummassa vaiheessa hyvinvointivaltion varojen säästäminen on tärkeämpää. Mielestäni olisi parempi sijoittaa rahaa ylimääräiseen toimeentulotukeen, jolloin tuettaisiin myös perheiden hyvinvointia. Perheen tullessa ilman ylimääräistä toimeentulotukea lastensuojelun asiakkaaksi, on tilanne ehtinyt jo äityä pahemmaksi. Tässä tilanteessakin siis peräänkuulutan aikaisen puuttumisen tärkeyttä.

Köyhyystietoinen sosiaalityö on näkökulma, joka sosiaalityön köyhyystutkimuksissa nousi eniten esille. Tämä ei tosin minua yllätä, sillä ajattelen sen olevan avainasemassa ja perustana sosiaalityön tekemälle auttamistyölle köyhien lapsiperheiden parissa. Sosiaalityössä olisi tärkeää jo opiskeluaikana nostaa esiin köyhyystietoisesta sosiaalityön tärkeyttä. Henkilökohtaisesti omien opintojeni aikana en ole kuitenkaan tähän törmännyt muuta kuin omaa kandin tutkielmaa sekä tätä tutkielmaa tehdessäni.

Ajattelen itse, että lähes kaikkiin ongelmiin on parasta vaikuttaa juuritasolta, eikä lapsiperheiden köyhyyskään tästä eroa. Ideaalitilanteessa perimmäisten juurisyiden tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen antaisi pysyvää ja toimivaa apua ja helpotusta lapsiperheiden köyhyyteen. Koska mahdollisiksi syiksi ja riskitekijöiksi lapsiperheiden köyhyyteen ajautumisesta on tutkimuksissa tunnistettu esimerkiksi yksinhuoltajuus, vanhempien matala koulutus ja matala tulotaso, työttömyys sekä suuri perhekoko.

Tutkimuskysymyksiini ei yhtä yksiselitteistä muutamalla sanalla valmista vastausta siis löydy, mikä on toki ymmärrettävää, koska kysymykset ovat suhteellisen laajoja. Empiiristen lukujen perusteella voidaan kysymyksiin kuitenkin koostaa jonkinlaiset vastaukset. Lapsiperheköyhyyttä on tutkittu sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimuksissa melko useasta näkökulmasta, mutta tuoretta tutkimusta on silti melko vähän varsinkin sosiaalityön tutkimuskentältä. Ajattelen, että tämä voi osittain johtua aiheen laajuudesta, mutta myös esimerkiksi joidenkin sosiaalityöntekijöiden asenteesta, jonka mukaan köyhyys ei kuulu sosiaalityön ratkaistavaksi.

Lapsiperheköyhyyden kuva on taas tutkimusten valossa hajanainen yhdistelmä eri tahojen eriäviä käsityksiä ilmiöstä. Sosiaalityöntekijöiden näkemykset aiheesta vaihtelee, mutta ovat aineistoina käyttämieni tutkimusten mukaan monesti ristiriidassa asiakkaiden näkemyksen kanssa. Tutkimukset köyhien lapsiperheiden näkökulmasta avaavat sydäntä raastavan kuvan vaikeuksissa kamppailusta ja huonon talouden ja hyvän vanhemmuuden luomalla nuoralla tasapainoilusta. Kokonaisvaltaisesti tutkimuksissa lapsiperheiden köyhyys näyttäytyy suurena, vaikeana ja moninaisena ongelmana, johon ei ole yhtä oikeaa ratkaisua tai pelastusta. Kokemuksia tutkittaessa esiin on noussut esimerkiksi häpeän ja leimaavuuden kokemuksia. Vanhemmat kokevat perheen köyhyyden leimaavan heitä sekä asettavan heidät eriarvoiseen asemaan parempituloisiin perheisiin nähden. Myös epäonnistumisen tunteet ovat tavanomaisia köyhien lapsiperheiden vanhemmille. Apua on välillä vaikea ottaa vastaan, kun vanhemmat pitävät velvollisuutenaan itsenäisesti pärjäämisen. Lapsiperheköyhyyteen vaikuttamiseen on kaikilla omanlaiset näkemykset. Tästä päästäänkin viimeiseen tutkimuskysymykseeni.

Asiakastyötä tekevillä sosiaalityöntekijöillä on tietyin paikoin melko sidotut kädet lapsiperheköyhyyteen vaikuttamisessa. Suurin osa avun muodoista määräytyy sosiaalipolitiikan kautta, jolloin etulinjan työntekijöillä on vähän vaikutusmahdollisuutta esimerkiksi sosiaalietuuksien määrään, laatuun tai niiden saamisen ehtoihin. Totean, että kaikki julkisen puolen apu saa lähtönsä sosiaalipolitiikasta ja sen takia asian esille tuominen ja rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen ovat avainasemassa yhteiskunnalliseen muutokseen pyrittäessä. Nostan kuitenkin vielä kerran esiin köyhyystietoisien sosiaalityön, jota toteuttamalla jokainen sosiaalityöntekijä voi mahdollisesti edes pienesti helpottaa köyhän lapsiperheen taakkaa.

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ei löydy kovinkaan paljon tuoretta tutkimusta, mutta yleisesti ottaen näkökannat vaihtelevat yksilöllisesti. Tuoreissa tutkimuksissa esiin nousi vanhempien syyllistämistä perheen köyhyydestä. Todella toivon, että erilaisiakin näkökantoja asiasta löytyisi, jos tutkimusta tehtäisiin laajemmin. Ne tutkimukset, mitä löysin poliittisten sekä organisatoristen päättäjien näkemyksistä osoittivat, että lapsiperheiden köyhyys on kyllä tunnistettu ongelma, mutta konkreettisia tekoja siihen vaikuttamiseen ei kovinkaan helposti löydy. Apuna nähdään erilaiset tulonsiirrot ja sosiaalietuudet, mutta kuten jo johdannossa kävi ilmi, on esimerkiksi Suomessa tällä hetkellä heikko tilanne niidenkin kannalta. Tutkimuksissa on myös huomattu, että erilaiset sosiaalietuudet ja tulonsiirrot vaikuttavat eri tavoin perheiden köyhyysriskiin riippuen esimerkiksi perhemuodosta ja lasten määrästä. Tämä löydös vaatisi mielestäni paljon enemmän huomiota ja keskustelua. Olisiko esimerkiksi mahdollista kohdentaa ja yksilöllistää etuuksia niin, että ne palvelisivat perheiden tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla?

Tämän tutkielman löydökset eivät ole kovin helposti yleistettävissä. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan alalla tutkimusta lapsiperheköyhyydestä on tehty melko rajallisesti ja vain tiettyihin aihepiireihin liittyen, minkä takia osa tärkeistäkin näkökulmista jää puuttumaan. Toimivamman kokonaisuuden olisin voinut saada toteutettua rajaamalla aihetta vielä tarkemmin, esimerkiksi keskittymällä yksinhuoltajiin tai tiettyyn sosiaalityön palveluun. Kirjallisuuskatsaus olisi toteutunut luotettavammin ja tuottanut mahdollisesti totuudenmukaisempia ja yleistettävämpiä tuloksia, jos tutkimuksia ei olisi rajattu pelkästään sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan tutkimuksiin. Mielestäni tämä tutkielma osoittaa kuitenkin sen tärkeän seikan, että lisää tutkimusta aiheesta tällä alalla tarvitaan paljon.

Omiin kokemuksiini palaten, meidän perheellämme köyhyys oli vain aikakausi elämässämme, eikä koko elämän jatkuva kierre tai sukupolvinen kierre. Vaikka olen aikuisiällä keskustellut lapsuuden köyhyyskokemuksista ja perheemme taloudellisesta tilanteesta

vanhempieni kanssa useaan otteeseen ja syväluotaavasti, antoi tämän tutkielman tekeminen uutta näkökulmaa myös omaan lapsuuteeni. Erilaisten tutkimusten lukeminen, varsinkin kokemuspohjaiset tutkimukset, auttoivat käsittelemään omia ajatuksia ja tunteita, joita olen mukana kantanut lapsuudestani saakka. Vaikka perheemme talous on nykyään vakaalla pohjalla ja oman taloutenikin tulevaisuus näyttyy turvallisena, kulkee mukana aina pelko talouden romahduksesta ja köyhyyteen palaamisesta. Tätä en ole tiedostanut ennen tämän tutkielman kirjoittamista, mutta uskon monen samoja asioita kokeneen ihmisen samaistuvan tähän ajatukseen. Tiedon keräämisen ja tuottamisen lisäksi tämä tutkielma oli siis myös henkilökohtainen tutkimusmatka omaan itseeni.

Lähteet

- Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamiseksi. 6/1976. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sop-steksti/1976/19760006#idm46263582891408>
- Baumaister, Roy F. & Mark R. Leary (1997) Writing Narrative Literature Reviews. *Review of General Psychology* 1(3). 311–320.
- Decoene, John William & Van Beveren, Laura & Roets, Griet & Roose, Rudi (2024) Hegemony, Common Sense and Good Sense: A Gramscian Study of Policymakers' Perspectives of Dealing with Poverty in Child Welfare and Protection. *British Journal of Social Work* 2024(54). 1053–1070. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae005>
- Efron, Sara Eftan & Ravid, Ruth (2019) *Writing the Literature Review. A Practical Guide*. New York: The Guilford Press.
- Elliott, Martin & Smith, Philip & Scourfield, Jonathan (2024) The Visibility of Socio-Economic Dimension in Day-to-Day Child and Family Social Work Practice in Wales. *British Journal of Social Work* (2024) 54. 3391–3409. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae098>
- Franz-Koivisto, Larissa (2024) EU-politiikassa tapahtunutta. Teoksessa Larissa Franz-Koivisto (toim.) *Köyhyysvahti 2024*. Suomen köyhyiden vastainen verkosto EAPN-Fin. 29–30.
- Gupta, Anna & Blumhardt, Hannah & ATD Fourth World (2018) Poverty, exclusion and child protection practice: the contribution of 'the politics of recognition & respect'. *European Journal of Social Work* 21(2) 247–259.
- Helin, Mari & Kaskiharju, Eija & Mia, Niemi & Vuorinen, Johanna (2019) *Köyhyys ja huono-osaisuus gerontologisen sosiaalityön iäkkäiden asiakkaiden elämässä. Sosiaalinen raportti*. Helsingin kaupunki. <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/sosiaalinen-raportti-vanhuskoyhyys.pdf>
- Hiilamo, Aapo & Luotonen, Niilo & Hakovirta, Mia (2023) Suomalaisten lapsiperheiden ylivelkaantuneisuus maksuhäiriömerkintöjen valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 88; 2023(2). 145–158.
- Ilmakunnas, Ilari & Mäkinen, Lauri & Hiilamo, Aapo (2023) The role of social transfers in reducing the poverty for larger families in the European Union. *International Journal of Social Welfare* 2024(34). 1–19. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12675>
- Innes-Turnill, Debbie (2023) Child abuse, the narrative of parents living in poverty: a critical analysis of parental and professional explanations of why a child was harmed. *Journal of Social Work Practice* 37(2). 183–197. <https://doi.org/10.1080/02650533.2023.2199195>
- Isola, Anna-Maria & Suominen, Esa (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (2020) *Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä*. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino. 7–33.

- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2008) Köyhyiden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. Helsinki: Kela. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita; 61. <http://hdl.handle.net/10250/3426>
- Kangasniemi, Mari & Utriainen, Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: etenevä tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 2013. 25(4). 291–301.
- Krumer-Nevo, Michal (2016) Poverty-Aware Social Work: A Paradigm for Social Work Practice with People in Poverty. *British Journal of Social Work* 2016(46). 1793–1808.
- Köyhyysvahti (2023) Suomen köyhyysraportti 2023. EAPN-Fin. <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2023/10/EAPN-FIN-Koyhyysvahti-2023.pdf>
- Leventi, Chrysa & Sutherland, Holly & Tasseva, Iva Valentinova (2019) Improving poverty reduction on Europe: What works best where? *Journal of European Social Policy* 29(1). 29–43. <https://doi.org/10.1177/0958928718792130>
- Mattila, Yrjö (2024) Oikeudellinen näkökulma – perus- ja ihmisoikeuksien vaikutus Suomen sosiaaliturvassa. Teoksessa Larissa Franz-Koivisto (toim.) *Köyhyysvahti 2024*. Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin. 6–7.
- McCartan, Claire & Morrison, Aine & Bunting, Lisa & Davidson, Gavin & McIlroy, Jackie (2018) Stripping the Wallpaper of Practice: Empowering Social Workers to Tackle Poverty. *Social Sciences* 7(10). <https://doi.org/10.3390/socsci7100193>
- Mukkila, Susanna & Ilmakunnas, Ilari & Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula (2019) Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Teoksessa Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisien hyvinvointi 2018*. Helsinki: Punamusta Oy. 79–93.
- Moisio, Pasi & Mukkila, Susanna & Ilmakunnas, Ilari & Saikkonen, Paula (2017) Perusturvan riittävyys ja köyhyys 2017. THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-938-5>
- Ohisalo, Maria & Saari, Juho & Saukko, Emilia (2014) Vuotava haava – Häpeä ja stigma leipäjonossa. Teoksessa Ohisalo, Maria & Saari, Juho (toim.) *Kuka seisoo leipäjonossa? Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa*. Kunnallissalan kehittämissäätöön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 8, 81–95.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. Helsinki. THL. Raportti 52.
- Parolin, Zachary & Pintro-Scmitt, Rafael & Esping-Andersen, Gøsta & Fallesen, Peter (2023) Intergenerational persistence of poverty on five high-income countries. *Nature Human Behavior*. <https://doi.org/10.1038/s41562-024-02029-w>
- Pehkonen, Aini & Jokinen, Eeva (2017) Tutkimusetiikkaa ei voi ohittaa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 25(3). 189–190. <https://journal.fi/janus/article/view/65453>
- Remes, Matti (2022) Sosiaaliturvan peruskäsitteet osa 4: Mitä tarkoittaa kannustinloukku? *Kansaneläkelaitos: tietotarjotin*. 26.1.2022. <https://tietotarjotin.fi/uutinen/2474973/sosiaaliturvan-peruskasitteet-osa-4-mita-tarkoittaa-kannustinloukku>

- Saar-Heiman, Yuval (2019) Poverty-aware social work in the child protection system: A critical reflection on two single-case studies. *Child and Family Social Work*. 24(4). 610–618. <https://doi.org/10.1111/cfs.12642>
- Saar-Heiman, Yuval & Nahari, Mor & Krumer-Nevo, Michal (2023) Critical social work in public social services: Poverty-aware organizational practices. *Journal of Social Work* 23(3). 503–521.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja: Opetusjulkaisuja 62, julkisjohtaminen 4.
- Sarkia, Aino (2024) Virallinen ja epävirallinen taloudellinen apu vähävaraisten lapsiperheiden vanhempien ja lasten kokemana. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Sirén, Sebastian (2024) When growth is not enough: Do government transfers moderate the effect of economic growth on absolute and relative child poverty? *Global Social Policy* 24(1). 46–78.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, sosiaalialan työntekijöiden ja diakoniatyöntekijöiden kokemukset ihmisten ajankohtaisista toimeentulovaikeuksista (2024) SOSTE & Talentia & Kirkkohallitus. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2024/11/Tulosyhteenvetoraportti.pdf>
- Suhonen, Riitta & Axelin, Anna & Stolt, Minna (2016) Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Julkaisussa Stolt, Minna & Axelin, Anna & Suhonen, Riitta (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turun yliopisto, Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, Tutkimuksia ja raportteja A: 73/2016. Turku: Turun yliopisto. 7–22.
- Säilävaara, Jenny & Ikonen, Hanna-Mari & Jakonen, Mikko (2024) Feeling Poor and Lonely: The Felt Experiences of Low-Income Working Lone Mothers in Finland. *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work* 39(3). 517–533. <https://doi.org/10.1177/08861099231223495>
- Talentia (2022) Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 3. painos. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>
- Tilastokeskus. Pienituloisuus - määritelmä. <https://stat.fi/meta/kas/pienituloisuus.html> Viitattu 3.12.2024.
- Toikka, Enna & Haanpää, Leena (2020) Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino. 119–142.
- Toikko, Timo & Seppälä, Piia & McLaughlin, Thomas Chalmers (2024) Additional income support buffers the demand for child protection services at the municipality level. *International Journal of Social Welfare* 2024(33). 5–17.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Vilkka, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, oppimisympäristön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House. E-kirja.

Zagel, Hannah & Van Lancker Wim (2022) Family policies' long-term effects on poverty: a comparative analysis of single and partnered mothers. *Journal of European Social Policy* 32(2). 166–181.